

Att anpassa svenska som andraspråk nivå 1 i vård- och omsorgsutbildningen

– en praktisk lärarhandledning

Innehåll

Introduktion.....	4
Till dig som håller stödet i din hand	4
Del 1 – Vårdspråket med ett SVA-perspektiv.....	6
Introduktion.....	6
Den språkliga målbilden för en undersköterska	7
Relevanta texttyper för en undersköterska	12
Del 2 – Kartläggning av blivande elever	25
Elevers motivation och studiestrategier	25
Hörförståelse	27
Svara på de här frågorna med hjälp av texten	30
Din studieteknik och dina strategier	31
Skrivuppgift: Därför vill jag bli undersköterska	33
Del 3 – Ett praktiskt exempel för lärare	35
Inledning.....	35
En utgångspunkt för klassrummet	37
Kursplaneringen – så här tänker jag.....	39
Kursplaneringen i sammanfattning	41
Block 1: Anna, Hanna och Johanna och elevernas egen släktkrönika	47
Block 2: Eldens hemlighet och en argumenterande text om vad funktionshinder egentligen är.....	50
Block 3: Ro utan åror och en resonerande text om den palliativa vårdens fyra hörnstenar ..	52
Block 4: Och varje morgon blir vägen hem längre och längre och en resonerande text om demenssjukdomar.....	55
Block 5: Sebastian och trollet, Jag for ner till bror och en resonerande text om vilken hjälp psykologin har att erbjuda mänskligt lidande	57
Block 6 – En introduktion till muntlig framställning.....	60
Block 7: Språk och makt – om språksociologi och dess relevans för vården	61
Tips på fördjupning	62

Appendix.....	64
Mallar för vårddokumentation	65
Genomförandeplan (OBS, del av genomförandeplan, en insats utifrån ett levnadsområde) .	66
Avvikelse rapport	67
Kopieringsunderlag till uppgifter.....	68
Block 1: Anna, Hanna, Johanna och elevernas egna släkthistoria	69
Block 2: Eldens hemlighet och en argumenterande text om vad funktionshinder egentligen är.....	74
Block 3: Ro utan åror och en resonerande text om den palliativa vårdens fyra hörnstenar ..	86
Block 4: Och varje morgon blir vägen hem längre och längre och en resonerande text om demenssjukdomar Under detta block har eleverna i uppgift att:	109
Block 5: Sebastian och trollet, Jag för ner till bror och en resonerande text om vilken hjälp psykologen har att erbjuda vid mänskligt lidande	113
Block 6: Om muntlig framställning	119
Block 7: Om språk och makt och deras inverkan på vår språkliga förståelse	121

Introduktion

Det här är ett exempel på hur man kan undervisa sva nivå 1 anpassat till vård- och omsorgsämnen. Exemplet är framtaget för ett yrkespaket för undersköterska inom vuxenutbildningen. Syftet med stödet är att underlätta planering av en anpassad undervisning utifrån de erfarenheter man haft inom Uppsala kommuns vuxenutbildning de senaste åren. Materialet innehåller också en del om det yrkesspråk som möter undersköterskor samt ett kartläggningsmaterial för blivande undersköterskeelever.

Läraren som har tagit fram stödet heter Maja Nordström och arbetar sedan 2021 som integrerad sva- och samhällskunskapslärare i vårdlaget på Uppsala kommuns vuxenutbildning.

Exemplet på hur undervisningen är upplagd består av följande delar:

För skolledare: En diskussion främst om ramfaktorer (i en enskild publikation)

Del 1. Vårdspråket med ett sva-perspektiv

Del 2. Kartläggning av blivande elever

Del 3. Ett praktiskt exempel för lärare

Appendix

- Exempel på mallar för vårdrelaterade texttyper som genomförandeplan och avvikelse rapport
- Exempel på uppgifter som går att examinera i sva nivå 1 samtidigt som de är anpassade till innehåll i vård- och omsorgsämnen.

Till dig som håller stödet i din hand

Allt i det här exemplet kanske inte passar dig, din skola, dina elever? Det här är ett exempel på hur en lärare har lagt upp sin undervisning. Syftet är främst att inspirera och underlätta för den lärare som inte arbetat med anpassad sva-undervisning, men kan också ses som ett underlag för diskussion och utveckling av befintlig undervisning. På inget sätt ska det här exemplet ses som en tvingande norm.

Vidare behöver framhållas att man kan arbeta integrerat och med anpassningar av innehåll på många olika sätt, och här beskrivs hur långt ett arbetslag har kommit. Man skulle ju till exempel kunna jobba mycket mer med apl och integrering av yrkesämnen på andra sätt.

I stödets olika delar förekommer hänvisningar till ämnens syfte, centrala innehåll och betygskriterier, och för att vara extra tydlig så har valet gjorts att inhämta dessa från Gy25 då det här stödet är framtidsytande. Om något inte känns relevant utifrån en framtida tolkning av Gy25 kan man ha i åtanke att uppgifterna som delas i appendix tagits fram under Gy11. Därför finns exempelvis ingen uppgift som speglar målet i sva-ämnet om att ha kännedom om litterära epoker eller kreativt skrivande då dessa tillkommit i och med Gy25.

Lärarens tack

Slutligen kan sägas att det här förvisso är mina reflektioner och min bild av undervisningen, men ingen arbetar i ett vacuum och det gör så klart inte jag heller. Den viktigaste inspirationen och motivationen är mina elever och alla de diskussioner vi har i klassrummet, och så klart mina kollegor och min skolläring som gärna stöter och blöter olika idéer och delar med sig av sin kunskap. Det har också varit väldigt givande med vår kommuns samarbete mellan olika förvaltningar och den närhet det ger till vård- och omsorgsförvaltningen. Till det här arbetet har jag också haft glädjen att få bolla mina idéer med kollegor och sakkunniga runt om i landet. Tack till er alla!

/Maja

DEL 1 – VÅRDSPRÅKET MED ETT SVA-PERSPEKTIV

Introduktion

I den här delen presenteras ett avsnitt om den språkliga målbilden för undersköterskor. Den innehåller en genomgång av de språkliga förmågor som lyfts fram i Socialstyrelsens material Språkförmåga inom äldreomsorgen – underlag för bedömning och utveckling. Därefter följer en genomgång av omvårdnads- och omsorgsprocessen, vårdplanering och texttyper som genomförandeplan, levnadsberättelse, social dokumentation och avvikelshantering. Löpande finns reflektioner om språkbruk och vilken typ av grammatik som används. Det här är inte en vetenskaplig genomgång utan reflektioner av en enskild lärare, tanken är att skapa en språklig bild som sedan kan nyanseras och förbättras i praktiskt bruk.

Att undervisa om dessa texttyper ingår inte i ämnet sva specifikt men om man ser till det centrala innehållet för sva nivå 1 så står det: "Skriftlig framställning av olika typer av texter för kommunikation, lärande och reflektion, däribland argumenterande texter och kreativt skrivande. Användning av digitala verktyg för textbearbetning samt för respons på texter. Struktur och språkliga drag i olika typer av texter. Skriftspråkets normer för språkriktighet och vilka språkliga egenskaper som gör att en text fungerar väl i sitt sammanhang." Att nå dessa mål kan ju göras på olika sätt, och skrivspråkets normer för språkriktighet och hur man gör att en text fungerar i sitt sammanhang är högst relevant för exempelvis vårddokumentation.

Den språkliga målbilden för en undersköterska

Att jobba som undersköterska är ett språkligt komplext yrke eftersom spännvidden är så stor, du ska dels ha kännedom om hälsotillstånd, lagrum och kunskap om dieter, mediciner och förflyttningsteknik men du ska också kunna möta människor i alla möjliga tillstånd, alltifrån sorg, depression till att skapa livskvalitet och en meningsfull vardag. Som undersköterska är du nära människor och behöver verktyg som motiverande samtal, en förståelse för begrepp som empati, integritet, självbestämmande för att bara nämna några. Och det är ju ord som du inte bara behöver kunna, du behöver också ha språket för att bemöta anhöriga, brukare och kollegor just så. I vårdkurserna skrivs det här ut översiktligt, som att ämnet hälso- och sjukvård har en formulering om att bemöta människor samt att kommunicera och samarbeta i sin syftesbeskrivning. Liknande formuleringar återkommer i så gott som alla vårdämnen förutom i psykologi och anatomi och fysiologi. Det förtydligar ju att vårdspråket kräver stor variation och förmåga till anpassningar. Det är ett språk som behöver omfatta existentiella frågor när det gäller allt från demensvård till psykiatri till akutsjukvård.

Socialstyrelsens publicerade 2023 ett stödmaterial med namnet [Språkförmåga i äldreomsorgen – underlag för bedömning och utveckling](#). Materialet beskriver 25 kompetensområden med kopplade språkförmågor som alla är viktiga för en undersköterskas yrkesroll. Det är ett omfattande material som ger mycket information om hur undervisning kan anpassas till yrkesrollens behov. Detta material har utvecklats av Vård- och omsorgscollege för att underlätta hur det kan användas för att bedöma och utveckla språk, med namnet [Språkförmåga i fokus – stöd vid rekrytering och språkutveckling](#). I detta material har samtliga språkförmågor sorterats under kategorierna:

- PRATA
 - nyanserat
 - instruktion
 - småprat
 - telefon
- DISKUTERA
- LYSSNA
- LÄSA
- SKRIVA
- TERMER
- GRAMMATIK OCH SPRÅK

Att ha språkförmågorna sorterade i kategorier gör att språket som krävs av Socialstyrelsen blir synligare och kan förhoppningsvis vara hjälpsamt för oss som lärare.

Om inte annat ger det en tydlig bild av det komplexa språk en undersköterska bör behärska. I Socialstyrelsens material läggs störst fokus på den muntliga biten av kommunikation och därför representeras den av flera underkategorier. Här kan det vara intressant att jämföra med ett av betygskriterierna i ämnet sva, där det anges att eleverna ska kunna kommunicera muntligt med viss anpassning till syfte, mottagare och sammanhang. Att träna denna anpassade kommunikation kan med fördel göras i vårdkontexter där eleverna får träna på språket nyanser, småpratet, att diskutera, lyssna och prata i telefon.

Här nedan följer kategorierna i sin helhet.

Reflektion

För mig som lärare i sva är vårdspråket lite av en ny genre eftersom det har så många bottenar. Att kommunicera och ha ett bra bemötande ingår i de flesta vårdkurser, men vårdlärare kommer från ett håll och saknar perspektiv på språkutveckling som är mycket mer naturligt för en sva-lärare. I den bästa av världar skulle vårdlärarna sätta upp målet och sva-läraren kunde understötta med språk och grammatik för att nå målet. På så sätt skulle man få utveckling på flera plan. Men oavsett hur det ser ut med kollegor, samplaneringstid och möjlighet till gemensamma upplägg så tycker jag själv att det är skönt att förstå så mycket som möjligt av den språkvärld som mina elever kommer möta, även om det inte betyder att jag kan ta ansvar för allting.

Bilaga 1: Språkförmågor i olika kompetensområden

I tabellen ger vi en överblick över vilka språkförmågor som nämns i de olika kompetensområdena i Socialstyrelsens *Språkförmåga i äldreomsorgen – Underlag för bedömning och utveckling*. Kompetensområdena listas i bilaga 2.

Språkförmåga	Kompetensområde
PRATA – NYANSERAT Medarbetaren kan: • uttrycka känslonyanser • växla mellan olika register beroende på vem hen pratar med, till exempel brukare, anhörig, HSL-personal • förstå och uttrycka nyanser i språket kopplat till exempelvis etik, bemötande och kommunikation • formulera det hen vill säga på olika sätt • förstå nyanser och tala nyanserat kring känslor och andra känsliga ämnen som våld, missbruk och palliativ vård • anpassa språket till personer med nedsatt beslutsförmåga, till exempel demens • uttrycka respekt och ödmjukhet • anpassa sig till förändringar i samtalets stil, ton och inriktning • planera vad hen ska säga och omformulera vid behov.	1, 5, 6, 7, 10, 12, 15, 17, 19, 21, 22, 23, 26
PRATA – INSTRUKTION Medarbetaren kan: • ge tydliga, detaljerade beskrivningar av till exempel hälsotillstånd • stödja brukaren i det dagliga livet • förklara bruksanvisningar för brukare • instruera vid vårdåtgärder och förflyttningsteknik • samarbeta språkligt med kollegor och brukare, till exempel "ett, två, tre lyft!" • ge tydliga, detaljerade beskrivningar och presentationer • vidarebefordra information på ett tillförlitligt sätt • ge tydliga instruktioner steg för steg kring till exempel hygien • förklara för brukare hur teknik fungerar.	1, 2, 3, 7, 8, 10, 12, 13, 19, 20

Språkförmåga	Kompetensområde
PRATA – SMÅPRAT Medarbetaren kan: • bedöma hälsotillstånd och helhetssyn • kommunicera kring hygien och mat etc • inleda, hålla igång och avsluta samtal • ställa uppföljningsfrågor, kontrollera förståelse genom att använda andra former av signaler • beskriva för brukare vad man gör under en vårdåtgärd • motivera brukaren till till exempel hygien eller aktivitet.	2, 3, 4, 12, 13, 15, 18
PRATA – TELEFON Medarbetaren kan: • ringa samtal • beskriva brukarens hälsotillstånd över telefon.	3, 17
DISKUTERA Medarbetaren kan: • följa en diskussion • ställa uppföljningsfrågor • delta aktivt i en formell diskussion • stå för sin åsikt • argumentera vid till exempel samverkan eller rapport om biverkningar • utveckla tydliga resonemang och ge stöd för sina åsikter • ge relevanta förklaringar och argument till exempelvis närstående om till exempel missbruk • formulera det hen vill säga • argumentera kring riskbeteende • argumentera för förbättringar • bjuda in andra i diskussionen.	5, 8, 11, 13, 15, 19, 21, 22, 26
LYSSNA Medarbetaren kan: • förstå muntliga instruktioner • förstå huvudpunkterna i innehållsmässigt och språkligt komplext tal, till exempel vid läkemedelsordination eller vårdåtgärder • förstå brukare även vid otydligt tal • ha olika strategier för att förstå brukaren (visa, peka) • ställa uppföljningsfrågor • förstå ord som hör till måltider • förstå andra yrkesgrupper • förstå instruktioner från brukaren • uppvisa nyanserad förståelse av det brukaren vill säga, både abstrakt och konkret kring till exempel riskbeteende.	1, 4, 8, 11, 12, 14, 17, 18, 19, 21, 22

Språkförmåga	Kompetensområde
LÄSA Medarbetaren kan: • ta del av skriftlig information och läsa självständigt • förstå bruksanvisningar • ögna igenom långa och komplicerade texter och identifiera relevanta detaljer, i till exempel bipacksedlar, texter för utvecklingsarbete • ta del av skriftliga instruktioner om till exempel vårdåtgärder • läsa och följa recept • läsa tekniska anvisningar och manualer • förstå innebörden i styrande dokument som man tar del av, kring till exempel lagar, förordningar och rekommendationer.	2, 4, 7, 11, 12, 13, 18, 20, 24, 25, 26
SKRIVA Medarbetaren kan: • skriva dokumentation som värnar brukarens integritet • välja rätt skriftlig stil och genre • skriva tydliga detaljerade beskrivningar och andra texter • sammanställa och dokumentera information och argument.	9, 20
TERMER Medarbetaren kan: • använda relevanta termer om till exempel hälsotillstånd, vardag och hushållsarbete, komplexa behov • behärska ord för symtom och ord som rör specifika behandlingsmetoder • förstå teknisk terminologi • återberätta vad hen har observerat med korrekt terminologi för fysiologiska symtom, anatomiska symtom och våld • behärska terminologi kring palliativ vård • förstå juridisk terminologi som rör det egna arbetet • förstå annan relevant terminologi, till exempel ord som <i>sjukresa</i>, <i>färdtjänst</i>, <i>vårdgivare</i>, <i>utförare</i>, <i>delegering</i>, <i>egenvård</i>.	5, 8, 11, 13, 15, 19, 21, 22, 26
GRAMMATIK OCH SPRÅK Medarbetaren kan: • skriva och prata med relativt hög grad av grammatisk behärskning, så att hen inte gör fel som leder till missförstånd • använda ord som beskriver var något befinner sig, till exempel <i>ovanpå</i>, <i>bredvid</i> • använda grammatik på korrekt sätt så att stöttning vid exempelvis dukning inte går fel, till exempel uttryck som "lägg tallriken", "ställ glaset" • klara av språkliga konstruktioner om tid, för att kunna formulera sig om exempelvis hur något var igår och hur det är nu.	5, 8, 11, 13, 15, 19, 21, 22, 26

Relevanta texttyper för en undersköterska

För att kunna jobba integrerat med vårdämnen, och än mer med den verklighet som möter eleverna ute på arbetsplatserna behöver även vi sva-lärare ha kännedom om viktiga texttyper som elever antingen kommer läsa, eller själva skriva. I syftet till ämnet Omvårdnad skrivs exempelvis att eleverna ska erhålla: "Förmåga att planera, utföra, dokumentera och utvärdera egna arbetsinsatser utifrån omsorgs- och omvårdnadsprocessen i relation till biståndsbedömning eller vårdplanering". För en vårdlärare med bakgrund i vården det här kanske helt uppenbart, men om man inte har samma fackkunskap blir det luddigare. Det här avsnittet är ett försök att gå igenom de texttyper som förekommer i en undersköterskas vardag och öppna upp för en diskussion om vad dessa texttyper medför rent språkligt.

En sak man kan ha med i bakhuvudet är att dokumentation och journal inom vård- och omsorg är vida begrepp. En undersköterska använder sig inte heller av de begreppen vardagligen, utan ofta talar man om det namn som den digitala plattformen har, exempelvis "jag måste skriva det här på life care". Vilken digital lösning man har beror på kommunen och deras upphandling. Några digitala lösningar är Lifecare och Cosmic men det finns en hel uppsjö. Gemensamt för dessa är att de ska skapa en smidig lösning för att dels läsa om brukare / patient, dels dokumentera det som är viktigt utifrån olika lagrum. Det kan vara klokt att undersöka vilket dokumentationssystem som är troligast att den egna målgruppen ska använda. Ofta har kommuner objektsspecialister eller expertanvändare som kan vara behjälpliga för att bättre förstå hur dokumentationen ser ut i den egna kommunen.

Här följer ett försök att bena ut dessa begrepp:

Vad är omsorgs- och omvårdnadsprocessen?

Omsorg- och omvårdnadsprocessen är namn på processer för att kartlägga sociala eller hälsorelaterade problem, föreslå åtgärder som sedan följs upp. Dessa genomförs rutinmässigt hela tiden och är ett samlingsnamn för många olika skeenden. De dokumenteras olika, och därmed hittar man dem att läsa på olika ställen. När det gäller omvårdnadsprocessen är det sjuksköterskans ansvar att genomföra den och när det gäller omsorgsprocessen är det oftast en biståndshandläggare som gör de inledande stegen. För undersköterskan är det viktigt att ha kännedom om processerna för att kunna arbeta med insatserna. Båda processerna dokumenteras i patientens journal, dock är journalerna uppdelade efter lagrummen. Omvårdnadsprocessen dokumenteras i HSL-journalen, och omsorgsprocessen dokumenteras i SoL-journalen. Stegen i båda processerna är dock desamma. Det finns också lagrum som reglerar psykiatri och LSS-verksamhet. Även här påverkar de digitala lösningarna för dokumentation.

HSL = Hälso- och sjukvårdslagen, styr omvårdnadsbitar kopplat till det ansvar som finns för att alla medborgare har rätt till vård av god kvalitet.

SoL= Socialtjänstlagen, styr omsorgsbitar kopplat till det ansvar kommuner har om stöd och service till de medborgare som inte kan tillgodose sina egna behov.

De olika stegen i omsorgs- och omvårdnadsprocessen:

1. Bedömning

Vad är det för person, vad behöver den, vad kan den, vad kan den inte? Här görs ofta en anamnes med kontaktorsak, hälsohistorik och social bakgrund och sedan görs en kartläggning utifrån VIPS (Välbefinnande, integritet, prevention, säkerhet) sökord.

De sökorden är:

- Kommunikation
- Nutrition
- Aktivitet
- Hud
- Elimination
- Cirkulation
- Kunskap om eget tillstånd
- Sömn
- Smärta
- Sexualitet
- Psykosocialt
- Andligt, kulturellt
- Välbefinnande

Utifrån den första bedömningen utreds vilka omsorgs- eller omvårdnadsbehov som föreligger, och vilka åtgärder som kan behövas.¹ Den första bedömningen ger alltså en helhetsbild över människan, och är viktigt för att sätta "individens behov i centrum" (IBIC) och respektera integritet och självbestämmande.

¹ [Omvårdnadsprocessen \(youtube.com\)](https://www.youtube.com/watch?v=...) (MoA Lärcentrum)

2. Planering

Vad behöver göras utifrån de här problemen som framkommit? Här tas beslut om åtgärder, och dessa dokumenteras i journalen.

3. Mål

Vilka mål sätts upp? Här sätter man ofta upp både kortsiktiga och långsiktiga mål.

4. Genomförande

Det planerade genomförs av rätt personer. Obs att detta inte är samma sak som genomförandeplan.

5. Utvärdering

Har det vi gjort fungerat, har vi nått de mål vi har satt upp?

Vad är en vårdplanering och en samordnad individuellplan?

En vårdplanering ska alltid genomföras tillsammans med patient/brukare och närstående och ska finnas i patientens/brukarens journal. En vårdplan ska innehålla uppgifter om omvårdnadsdiagnos, nutritionsdiagnos, medicinsk diagnos, ordinerad behandling/åtgärd och mål för behandling/åtgärd samt hur och när de ska följas upp och utvärderas.² Allting som är relevant för en undersköterskas arbete ska gå att läsa för undersköterskan.

Om patienten är i behov insatser från både hälso- och sjukvård och socialtjänst ska en så kallad samordnad individuell plan (SIP) alltid erbjudas. Av en SIP ska det framgå vilka insatser som behövs och vem som ansvarar för dem, och om några insatser ska göras av någon annan än kommun eller region. Det ska också framgå vem som har det övergripande ansvaret för planen.³

Det här är främst en texttyp som en undersköterska behöver kunna läsa och förstå, ansvaret att skriva den ligger på andra yrkesroller.

Vad är en biståndsbedömning, genomförandeplan och levnadsberättelse?

En biståndshandläggare har egentligen tre uppgifter, att informera om kommunens äldreomsorg, att utreda de behov som föreligger och sedan fatta ett beslut (att fatta beslutet är en delegering från Socialnämnden, men alla beslut delegeras inte). En biståndshandläggare kan göra biståndsbedömningar som skickas till den enhet som ska genomföra insatsen. Enheten som ska genomföra insatsen skriver en genomförandeplan som utgår från individens behov i centrum (IBIC). På ett särskilt boende åläggs detta ofta

² [Patientjournalens innehåll och funktion - Vårdhandboken \(vardhandboken.se\)](#)

³ [Samordnad individuell plan \(SIP\) - Vårdhandboken \(vardhandboken.se\)](#)

IBIC står för Individens behov i centrum. Det är en arbetsmetod inom socialtjänsten som syftar till att systematiskt och behovsinriktat identifiera, beskriva och dokumentera en individs behov, resurser, mål och resultat.

kontaktpersonen, men ibland finns det expertanvändare som utför uppdraget. En expertanvändare är som nämnts en medarbetare som kan ha ett särskilt ansvar för ett område, exempelvis dokumentation. Man bör dock utgå från att det här är en arbetsuppgift som en undersköterska förväntas kunna utföra.

I biståndshandläggarens bedömning beskrivs det bedömda behovet baserat på handläggarens samtal med brukaren och eventuellt anhöriga / andra relevanta personer. Där beskrivs också personfaktorer (namn, ålder, personlig situation och behov), kroppsfunction (hälsotillstånd) samt omgivningsfaktorer (boende, mobilitet). Där finns också en bedömd funktionsförmåga samt en avsedd funktionsförmåga – med andra ord: hur väl klarar sig individen idag, och vad är målet med insatsen? En person som brutit lårbenshalsen klarar sig dåligt idag, men med rehabilitering kan den bli helt bra. En person med begynnande demenssjukdom har istället en helt annan avsedd funktionsförmåga. Det här är viktig information för personalen och den uppges i biståndsbeslutet. Att förstå ordet begränsning samt vad det innebär med en varierad begränsning är viktig kunskap för eleverna. Bedömningen av funktionstillstånd följer en generisk skala enligt följande:

Ingen begränsning (inget, frånvarande)	0 – 4 %
Lätt begränsning (litet, lågt)	5-24 %
Måttlig begränsning (medel, ganska stort)	25-49 %
Stor begränsning (gravt, svårt)	50-95 %
Total begränsning (fullständigt)	96-100 %

Procentsatserna utgör en skala för bedömning av funktionstillstånd över hur brukaren ligger i förmåga och engagemang,

Ett biståndsbeslut innehåller också punkten bedömt behov som utgår från de livsområden som beskrivs inom ramen för IBIC. De är följande:

- Lärande och tillämpa kunskap
- Allmänna uppgifter och krav
- Kommunikation
- Förflyttning
- Personlig vård

- Hemliv
- Mellanmänskliga interaktioner och relationer
- Utbildning, arbete, sysselsättning och ekonomi
- Samhällsgemenskap, socialt och medborgerligt liv
- Känsla av trygghet (kroppsfunktion)
- Personligt stöd från person som vårdar eller stödjer den enskilde (omgivningsfaktor)

En individ kan beviljas insatser för olika livsområden och för varje beviljad insats ska aktiviteter genomföras. Kumla kommun beskriver mer utförligt dessa livsområden: [Livsområden enligt IBIC och övriga rubriker](#). Att förstå vad dessa livsområden innebär är även det viktig kunskap för eleverna då det styr hur dokumentationen ska struktureras. Under rubriken "förflyttning" ska enbart det som är relevant för förflyttning dokumenteras och därför krävs kunskap om livsområdena för att kunna sortera vilken information som ska skrivas var.

Aktiviteterna kopplade till respektive livsområde dokumenteras i genomförandeplanen. Planen tydliggör både för den enskilde och medarbetaren vad som ska göras, vem som ska göra vad, när och hur. En genomförandeplan bör uppdateras var tredje månad, eller vid behov.⁴

För kontaktpersonen är det ett komplext arbete att skriva en genomförandeplan som behöver göras i rätt ordning.

- Ta emot biståndsbedömningen och läs om beviljade insatser, mål och bedömd samt avsedd funktionsförmåga.
- Ha ett välkomstsamtal med personen som fått beviljade insatser samt andra lämpliga personer. Inhämta samtycke för att prata med anhöriga.
- Kartlägg och efterfråga information om hur de beviljade insatserna bäst kan genomföras. Detta brukar göras över några initiala veckor. Kartläggningen sker både i möten, men också löpande under insatser genom att ställa frågor om vad som brukaren trivs med.

⁴ [Vårdpraktikan - Vad är en genomförandeplan? Hur skapar du en bra genomförandeplan? Exempel på hur kontaktpersonen kan arbeta med genomförandeplanen \(vardpraktikan.se\)](#)

När det här dokumenteras i genomförandeplanen rubrikerna se ut så här som i Uppsala kommuns system life care:

Aktivitet: Personlig vård – att tvätta sig		
Bedömt funktionstillstånd: (grad av begränsning)	Avsett funktionstillstånd: (grad av begränsning)	Inriktning på stödet:
Stor begränsning	Måttlig begränsning	Rehabiliterande
Avsett funktionstillstånd (fritext):		
Mål för insats: Målet är att Karl ska känna sig trygg med att duscha själv och att han får stöttning i att träna upp sina opererade axlar.		

Efter att ha dokumenterat livsområde, bedömd och avsedd funktionsförmåga samt målet med insatsen är det dags att dokumentera risker och resurser, hur, när och vem som ska göra insatsen. Det man då behöver undersöka är vilka dagar och tider som det passar bäst för Karl att duscha för att därefter kunna dokumentera insatsen i genomförandeplanen.

Risk och resurs: Här listar man alla risker och resurser som finns kopplade till insatsen.

Hur: Här skriver man så utförligt som behövs hur insatsen ska göras och det är här individens behov ska synas så att vilken personal som helst ska kunna genomföra insatsen på det sätt som individen önskar.

När: Här ska tidpunkt och regelbundenhet framkomma.

Vem: Vem ska genomföra insatsen? Ofta är det personalen som ska göra det, men ibland kanske det är kontaktpersonen eller någon annan. Tänk också på om det är samtlig

EXEMPEL: Karl, 86 år, beviljas en insats om hjälp med dusch inom livsområdet Personlig vård efter en operation som begränsat hans rörelse i axlarna. Karl bedöms ha en stor begränsning då rörligheten är begränsad men då Karl rehabiliteras med sjukgymnastik är den avsedda funktionsförmågan måttlig, och målet är att Karl ska kunna duscha själv. Ett delmål är att Karl kan duscha själv med stöttning. Inriktningen på stödet ska vara rehabiliterande.

personal eller om det är omvårdnadspersonal. Med allt mer differentierade arbetsroller är det här relevant, ett servicebiträde gör inte samma saker som en undersköterska.

Risk / Resurs	Risk: Karl är rädd för att ramla. Resurs: Personalen är utbildad i fallprevention. Karl är positivt inställd till insatsen och rehabilitering.
Hur	Karl vill ha stöd och tillsyn under duschen. Karl säger till när han behöver hjälp. Karl vill ha hjälp med att tvätta håret, ryggen och fötterna. Karl behöver hjälp med att torka håret, ryggen och fötterna. Karl vill utmanas att klara mer och mer själv.
När	Måndag och fredag förmiddag
Vem	Samtlig omvårdnadspersonal

En tom mall för genomförandeplan finns i appendix.

Genomförandeplanen – vad är det för texttyp?

Det finns ingen nationell standard för att skriva en genomförandeplan utan man får luta sig mot praxis men också språklagen som slår fast att språket inom offentlig sektor ska vara vårdat, enkelt och begripligt. Utifrån detta kan vi förstå att språket bör vara grammatiskt korrekt, men också att svåra ord och byråkratiska formuleringar inte ska användas i onödan. Vissa formuleringar behöver dock vara kvar för att följa strukturen från biståndsbeslutet och det rör formuleringarna om bedömt och avsett funktionstillstånd, samt mål och inriktning på stödet. Det här är mer abstrakt och byråkratiskt språk och det är viktigt att man som personal förstår vad som avses. Det finns ingen kutym om att insatsen ska beskrivas i punktform men då punktform är enkelt att läsa samt ger en strukturerad form för skrivandet kan det rekommenderas.

Som ses på exemplet skrivs punkterna i presens men också med hjälp av hjälpverb för att uttrycka en önskan i nutid.

EXEMPEL: När vi har pratat med Karl framkommer det att han är lite rädd för att ramla och inte kunna ta emot sig eftersom armen är skadad. Karl är också väldigt positivt inställd till att få den här hjälpen och ser fram emot att kunna klara sig själv. Rädslan för att ramla dokumenteras som en risk och hans positiva inställning dokumenteras som en resurs. Att personalen är utbildad i fallprevention är också en resurs. Karl vill få duscha i fred och enbart ha hjälp att tvätta hår, rygg och fötter och detta dokumenteras under hur:et. Karl har beviljats en insats att duscha två gånger i vecka och önskar att det ska ske förmiddag måndag och fredag. Detta är troligtvis en hemtjänstinsats och samtlig omvårdnadspersonal står under vem.

Levnadsberättelsen

Som komplement till genomförandeplanen finns också en levnadsberättelse där den som behöver vård eller omsorg själv får berätta om sig själv, och sitt liv. Den är frivillig att fylla i. Levnadsberättelsen är ett viktigt dokument för personalen för att kunna ha ett passande bemötande och en förståelse för agerande och känslor. Personal eller kontaktperson kan också behöva hjälpa till att skriva en levnadsberättelse så det är viktigt att känna till konceptet. Det vanligaste är dock att personen själv eller någon anhörig skriver levnadsberättelsen. Så här jobbar exempelvis Umeå kommun med sina levnadsberättelser: [Mall levnadsberättelse \(umea.se\)](https://www.umea.se) (2024-05-04)

Levnadsberättelsen – vad är det för texttyp?

Levnadsberättelsen är en lite svårdefinierad texttyp främst för att tillämpningen av den ser så olika ut. Det mest framträdande är återberättande text och verbtempus i preteritum. När det gäller vissa bitar om vad som är viktigt för brukaren idag kan presens och futurum förekomma. Att kunna variera tempus är återkommande i många delar av en undersköterskas skriftliga verklighet.

Vad ska dokumenteras?

Utifrån vårdplaneringar, biståndsbeslut och genomförandeplaner bestäms en hel rad åtgärder som ska dokumenteras för att kunna följas upp och utvärderas. Dokumentation är också viktig för det dagliga arbetet, så att kollegor som går på nästa skift kan se om något avvikande hänt. Den här dokumentationen styrs av lagar och här följer de tre vanligaste lagarna.

SoL-dokumentation: Här dokumenteras alla åtgärder och avvikelser som rör Socialtjänstlagen. När det gäller undersköterskans uppgifter rör SoL-dokumentationen omsorgsinsatser, exempelvis hjälp med städ, mat, handling, aktiviteter eller hygien. Socialstyrelsens skriver så här: "Dokumentationen ska omfatta beslut och åtgärder i ärendet samt faktiska omständigheter och händelser av betydelse. Exakt vilka uppgifter det rör sig om beror på det enskilda fallet." Det man kan ta fasta på är att det som ska dokumenteras är faktiska omständigheter och händelser av betydelse. En generell regel är att allt som avviker från genomförandeplanen ska dokumenteras. Om exempelvis dusch ska ge på måndagar men inte är möjlig att genomföras så ska det dokumenteras. Men att bara skriva upp när något avviker från genomförandeplanen är ett för snävt perspektiv eftersom det också står "händelser av betydelse". Det här ska tolkas från person till person men om något har varit betydande för personen, som exempelvis ett besök, en stund ute i solen, att ha fått sina naglar målade, eller om personen deltog i någon aktivitet så ska det dokumenteras. Däremot behöver det inte dokumenteras om man genomfört det som står i genomförandeplanen då det är utgångspunkten.

HSL-dokumentation: Här dokumenteras alla åtgärder och avvikelser som rör Hälso- och sjukvårdslagen. Det här rör omvårdnadsinsatser, exempelvis sårbehandling eller medicinering. Vanliga saker som behöver antecknas här är hälsoförändringar, mätvärden och symtom.

LSS-dokumentation: Här dokumenteras alla åtgärder och avvikelser som rör Lagen och särskilt stöd, som innefattar personen med behov som lagen omfattar för personer under 65. Det här rör omsorgsinsatser, som exempelvis ledsagning, hjälp vid matlagning, hygien.

Dokumentation enligt de här lagarna görs på olika sätt, och alla kommuner har sina digitala system. Därför behöver man undersöka exakt hur det ser ut i den egna kommunen, och gärna efterfråga anonymiserade exempel för att kunna hjälpa sina egna elever. I många digitala system går också exempelvis SoL- och HSL-dokumentation in i varandra och skrivs i samma system. I exempelvis Lifecare finns HSL-uppdrag som vårdbegäran från HSL-personal till utförare eller från utförare till HSL-personal. Däremot har läkare, sjuksköterskor och annan HSL-personal egna digitala system och vid avvikande hälsoförändringar behöver man alltså skicka en vårdbegäran till berörd personal.

Senare i handledningen finns ett avsnitt om hur den grammatiska komplexiteten ser ut i dokumentation som också kan vara till hjälp.

Vad är avvikelshantering?

Det finns en rad med åtgärder som görs för att följa upp om något har gått fel. Avvikelsehanteringen handlar aldrig om att sätta dit enskilda individer, utan att säkra upp arbetet på sikt. På samma sätt som med dokumentation har olika arbetsplatser olika rutiner för detta, och det bästa är att kontrollera hur man gör i den egna kommunen. I vårdämnena informeras man ofta om att dessa åtgärder utförs, men som sva-lärare kan det vara intressant att tränga in mer i texttypen och skrivandet. Det finns flera olika typer av avvikelser, som:

- Avvikelse rapport
- Lex Sarah
- Lex Maria
- IVO-anmälan
- KIA-anmälan

Lex Sarah är ett samlingsnamn för bestämmelser i socialtjänstlagen och LSS som kräver att personal inom socialtjänsten och vissa andra verksamheter anmäler missförhållanden eller risker för missförhållanden.

Lex Maria är en lag som ställer krav på vårdgivare att anmäla händelser till Inspektionen för vård och omsorg (IVO) om en patient har drabbats av, eller riskerat att drabbas av, en allvarlig skada eller sjukdom i hälso- och sjukvården.

Ivo anmälan är en anmälan till Inspektionen för vård och omsorg som kan handla om brister eller missförhållanden inom hälso- och sjukvård, socialtjänst eller LSS.

Vad innebär det att skriva en avvikelserapport

Att skriva en avvikelserapport innebär att beskriva vad som hänt, ange tid och datum, samt vilka konsekvenser händelsen medfört eller kunnat medföra, vilka åtgärder som vidtagits samt förslag på åtgärder. Det är en återberättande text där det är väldigt viktigt att tid, plats och person framkommer, inte helt olik den traditionella återberättande texten som tar stor plats i sva-undervisning.

EXEMPEL: Kerstin ramlar på golvet när hon försöker gå till toaletten själv. Personalen på boendet hittar henne innan lunch, ringer sjuksköterska och efter att man bekräftat att Kerstin inte har några skador hjälper man henne. Då dokumenterar personalen något i den här stilen: "Kerstin hade ramlat på väg till toaletten i sitt rum och hittades av personal innan lunch. Kontaktade SSK. Inga skador. Hjälper Kerstin upp. Avvikelse skriven."

Nedan följer ett exempel på rubriker som förekommer i Life care som används av Uppsala kommun.

Beskrivning av händelsen Idag på eftermiddagen ramlade Kerstin på golvet på väg till toaletten. Hon hittades av personal. SSK kontaktades och inga skador konstaterades.			
Datum när händelsen inträffade 30.05.2025	Tid när händelsen inträffade Efter lunch		
Datum när händelsen uppmärksammades 30.05.2025	Tid när händelsen uppmärksammades 14.30		
Plats för händelsen På det egna rummet			
Vilka konsekvenser har händelsen medfört eller hade kunnat medföra för den enskilde? Inga skador uppstod men risk för skador fanns.			
Vilka omedelbara åtgärder har vidtagits SSK kontaktades. Vi hjälpte Kerstin upp. Kerstin har fått ökad tillsyn.			
Har liknande inträffat tidigare?	Ja	Nej X	Vet ej
Är det troligt att händelsen kan inträffa igen?	Ja	Nej	Vet ej X
Förslag på åtgärder (frivilligt) Bra om Kerstin får ökad tillsyn. Bra om vi ser över fallrisker på Kerstins rum.			
Övrig information av betydelse (frivilligt)			

En tom mall för avvikelserapport finns i appendix.

Andra texttyper

Vanligt förekommande är att läsa veckobrev och information från chef och verksamhet. Det här går ofta att få autentiska exempel på, och det är ofta tätt packad information som kan vara bra på att träna sökläsningsförmåga. I ett veckobrev under sommartid kan exempelvis stå saker om vilka rutiner man har vid värmeböljor och då förväntas personalen aktivera dessa insatser. Att inte ta till sig den informationen kan vara problematiskt.

Andra vanliga texttyper är att maila med anhöriga. Att ha en kontaktpersons-roll innebär att du uppdaterar anhöriga, kanske i ett eget veckobrev. Du har också kontakt med anhöriga kring saker som gått sönder, eller när förbrukningsvaror eller kläder behöver fyllas på.

Det kan också röra sig om att skriva små lappar eller inköpslistor till brukaren och att därmed vara bekant med att skriva detta på ett tydligt sätt, samt att ha som strategi att dubbelkolla att man förstått rätt. Vad innebär exempelvis att man vill ha en dammsugare tills i eftermiddag?

Hur ser den grammatiska komplexiteten ut för en undersköterskas uppgifter?

Vilka krav på grammatik och språkriktighet ställs egentligen på en undersköterska?

- Att kunna avgöra vilken typ av text man ska skriva. En genomförandeplan kan skrivas i presens och med hjälpverb för att uttrycka önskemål. En levnadsberättelse är en typ av återberättande text och skrivs i preteritum. En avvikelserapport skrivs i preteritum. SoL-dokumentation varierar tempus beroende på vad som ska uttryckas.
- Att förstå och hålla sig till tempusharmoni. Att kunna byta verbform mellan preteritum, pluskvamperfekt och futurum preteritum.
- Att vara bekväm med att variera sig på temaplats.
- Att kunna reducera pronomen och subjekt då rapportering i skrift ofta är väldigt kortfattad.
- Att känna sig trygg med tidsbindeord, då de viktiga för att visa i vilken ordning något skedde.
- Att känna sig trygg med logiska bindeord (konjunktioner och subjunktioner) tillika meningsbyggnad för bisats. Dock används reducerade, korta meningar som ersättning för bisats vid flera tillfällen.
- Att ha kännedom om det formella språket som kännetecknas av förkortningar, fackmässiga ord samt värdeneutralt språk.

Reflektionsfrågor till dig som lärare för god och säker vård:

1. Vad är god och säker vård för dig själv? Hur skulle du vilja bli bemött som äldre, eller sjukare? Vilka egenskaper är viktiga?
2. Nu när målbilden är tydligare från den tidigare reflektionen kan man börja fundera på vad som behöver göras för att eleverna ska uppnå den här målbilden? Självklart kan allt inte göras i skolan, det språkutvecklande arbetet behöver fortsätta på arbetsplatsen men på skolan kan man lägga grunden för en bra utveckling och framgångsrika strategier.

DEL 2 – KARTLÄGGNING AV BLIVANDE ELEVER

Elevers motivation och studiestrategier

På vår skola genomför vi en kartläggning av eleverna vid kursstart, och det har visat sig vara extra värdefullt att göra när det gäller vuxna med tidigare erfarenhet. Det är också visat sig vara bra att kartlägga elevernas motivation och studiestrategier, inte minst för att många av våra elever hör till studieväg 1 eller 2. Den korta skolbakgrunden medför ofta bristande studiestrategier och det har visat sig vara framgångsrikt att stötta upp detta. Det hjälper oss inte bara i kartläggningen av eleverna, det stärker också relationen till eleverna. Den sista punkten i kartläggningen är en skrivuppgift, att skriva en argumenterande text med rubriken "Därför vill jag bli undersköterska". Där får läraren syn på elevens egen motivation till yrket, och kan knyta an till detta redan från början. Det ger också läraren en hint och vilka texttyper samt nivå på språket som eleven behärskar. Utöver dessa uppgifter finns också en uppgift om läsförståelse på, mellan och bortom raderna för att förstå mer om elevens förmåga till abstrakt tänkande samt en hörförståelseuppgift med.

En bedömning av kartläggningen görs initialt där en generell riktlinje har varit att mer än hälften av alla svar ska vara korrekta. När det gäller bedömning av strategier och motivation samt skrivuppgiften får man istället se till vilka förmågor som visas. Har eleven insikt i sina studiestrategier? Är eleven motiverad? Har eleven förmåga att skriva en text med inledning, argument och avslutning? En slutgiltig summering av elevens stödbehov kan därefter dokumenteras.

Önskar man kartlägga medarbetare inför anställning eller redan existerande personal är det här inte rätt typ av kartläggning, utan då hänvisas istället till [Språkförmåga i fokus](#) som ett kartläggningsverktyg för arbetsplatser utgivet av Vård- och omsorgscollege.

Kartläggningsmaterialet i sin helhet finns att ta del av nedan och består av delarna:

- Hörförståelse
- Läsförståelse (text + frågor)
- Frågor för att bedöma motivation och studiestrategier
- En textuppgift med rubriken "Därför vill jag bli undersköterska"

Reflektion

På vuxenutbildningen där jag arbetar har vi kartlagt elevernas kunskaper när de börjar hos oss de senaste tre åren. Det hela startade när vi hade en klass där eleverna förväntades ligga på sva grund-nivå (då detta var den nivå som vi angivit som rimlig för att klara studierna hos oss) men där externa språktest visade att eleverna låg på varierad sfi-nivå. Vi kartlade då läsförståelse på, mellan och bortom raderna samt motivation och studiestrategier. Den här klassen klarade sig, med sva-stöttning i deras vårdämnen. Stöttningen var en framgångsfaktor, men en annan framgångsfaktor som inte kan bortses från var att eleverna överlag hade en mycket stark motivation att klara sig samt att deras studiestrategier var goda.

Hörförståelse

Vi kommer gemensamt lyssna på ett kort radioklipp (1,59) två gånger.

<https://sverigesradio.se/artikel/en-promenad-om-dagen-bra-recept-for-aldre-sjukhuspatienter>

1. Vilken träningsform rekommenderar man?

2. Varför är det dåligt att ligga stilla?

3. I vilket land har studien gjorts?

4. Vilka risker finns med träningsformen?

Sömnen är viktig för din hälsa

Sömn behövs för att din kropp och din hjärna ska få återhämta sig och bearbeta intryck. När du sover på natten klarar du lättare av stress och påfrestningar under dagen. Sömn kan också minska risken för sjukdomar. Vuxna brukar behöva mellan sex och nio timmars sömn per dygn. Men det varierar från person till person.

Vad händer när du sover?

Sömnen behövs för att kroppen och hjärnan ska få återhämta sig och bearbeta intryck. Under sömnen varvar kroppen ner, blodtrycket sjunker, pulsen och kroppstemperaturen går ner, andetagerna blir färre och musklerna slappnar av. I delar av hjärnan minskar aktiviteten. Samtidigt lagras minnen och ny kunskap och nya intryck bearbetas.

När du sover aktiveras kroppens immunsystem och viktiga hormoner bildas. Samtidigt minskar produktionen av stresshormoner. Att sova tillräckligt kan minska risken för sjukdomar som förhöjda blodfetter, hjärt-kärlsjukdom, diabetes typ 2, depression och utmattningssyndrom. För barn och ungdomar som växer har sömnen stor betydelse eftersom tillväxthormon bildas då.

Sömnbehovet är olika hos olika personer

Vuxna brukar behöva mellan sex och nio timmars sömn per dygn. Men det varierar från person till person. Det varierar också beroende på hur effektiv sömnen är, det vill säga hur mycket djupsömn du har fått.

Så länge du känner dig pigg och fungerar bra på dagtid får du tillräcklig sömn. I genomsnitt sover vuxna cirka sju timmar per dygn. Spädbarn och tonåringar behöver mer sömn. Ett nyfött barn sover ungefär 20 timmar per dygn. Sedan minskar sömnbehovet med åldern, bortsett från en tillfällig ökning under tonåren. Tonåringar brukar behöva sova åtta och en halv till nio timmar per dygn och 60-åringar brukar sova ungefär 6 timmar.

Sömnen är uppdelad i olika sömnfaser

Sömnen är uppdelad i så kallade sömncykler på ca 90 minuter. Under en sömncykel växlar sömnen mellan olika sömnfaser.

De olika sömnfaserna är följande:

Insomningsfasen. I den här fasen är sömnen ytlig och du är lättväckt.

Bassömnen, den så kallade normalsömnen.

Drömsömnen som även kallas REM-sömn. REM står för rapid eye movement som betyder snabba ögonrörelser.

När du har lagt dig, släckt lampan och börjar känna dig dåsig sjunker vakenhetsgraden. Då befinner du dig i insomningsfasen. Därefter kommer du in i bassömnen och efterhand kommer du in i djupsömnen.

Bassömnen och djupsömnen återkommer regelbundet under natten tillsammans med perioder av drömsömn. I början av natten dominerar sömnen av den djupa sömnen. Därefter blir perioderna med djupsömn kortare och perioderna med drömsömn längre. Drömmar förekommer under de olika sömnstadierna, men de är vanligast under REM-sömnen. Då arbetar hjärnan aktivt på ett sätt som påminner om när du är vaken.

Den djupa sömnen är viktig för kroppens återhämtning

För att kroppen och hjärnan ska få tillräcklig återhämtning, behöver du få tillräckligt av den djupa sömnen. Ju längre tid du har varit vaken, desto djupare blir din sömn. Det är också lättast att sova och få djupsömn när kroppens inre klocka är inställd på att det är natt och kroppens ämnesomsättning är låg.

Ju äldre, desto mer lättväckt

När du blir äldre minskar djupsömnen och du sover ytligare och vaknar lättare. Det kan vara så att vi med ökad ålder behöver mindre sömn, men detta är ännu inte klargjort.

Kvinnor kan märka förändringen i samband med [klimakteriet](#). Sömnen kan påverkas av svettningar på natten, men också av att sömnen blir ytligare.

När du inte kan sova

De allra flesta har någon gång upplevt en sömnlös natt på grund av stress eller oro. Det är jobbigt att inte kunna sova några nätter, men det är inte farligt. När det händer kan kroppen ta igen sömnbristen kommande natt.

Om sömnsvårigheterna håller i sig är det viktigt att fundera över orsakerna så snart som möjligt. Det kan bli svårare att komma tillrätta med sömnbesvären ju längre tiden går.

När du inte får en bra sömn fungerar du sämre än vanligt på flera sätt. Då är det litet svårare att orka med arbete och vardagliga påfrestningar. Immunförsvaret försämras också av sömnbrist vilket gör att du lättare blir sjuk. För lite sömn påverkar även hjärnans centrum för mättnad och hunger så att du kan känna dig hungrigare. Sömnbrist påverkar också blodsockerbalansen och kan göra dig extra sugen på sötsaker.

Källa: 1177 (sidan finns inte kvar)

Svara på de här frågorna med hjälp av texten

Läsa på raden

5. Hur mycket sömn behöver en vuxen människa?
6. Om du sover dåligt får du ökat risk för några sjukdomar. Vilka då?
7. Varför är det lättare att sova på natten?
8. Varför vaknar äldre människor lättare?

Läsa mellan raderna

9. Kan sömnbrist hänga ihop med övervikt? Hur då?
10. Vilka skillnader finns det gällande sömn mellan kvinnor och män enligt artikeln?
11. Varför kan det vara bra att sova om man studerar mycket?

Reflektionsfrågor

12. På vilket sätt kan jobb, skola, familj, problem påverka din sömn och din livskvalitet?
13. Lärde du dig något nytt från den här artikeln? Vad?

Din studieteknik och dina strategier

1. Vad har du för strategier för att klara studierna?

2. Hur många timmar studerar du hemma?

3. Var studerar du bäst?

4. Vem kan du be om hjälp?

5. Hur gör du när du inte förstår en skriven text? Kan du ge exempel?

6. Hur svarar du i telefon? Skiljer det sig mellan när en kompis ringer och eller när jobbet ringer?

7. Vad brukar du göra om du inte förstår när din lärare pratar?

8. Vad brukar du göra om du inte förstår när någon närstående pratar?

9. Hur tar du reda på sådant du inte vet?

Skrivuppgift: Därför vill jag bli undersköterska

Skriv en argumenterande text om varför du vill utbilda dig till undersköterska.

Tänk på att inleda och avsluta på ett passande sätt.

Ha med 2-3 argument. Gärna ett motargument också.

Därför vill jag bli undersköterska

[illegible]

[illegible]

DEL 4 – ETT PRAKTISKT EXEMPEL FÖR LÄRARE

Inledning

Vad kan en anpassad undervisning vara? Det finns säkert lika många svar på den frågan som det finns lärare. På de följande sidorna kommer jag beskriva hur jag arbetar med mina anpassade uppgifter för att stötta mina elever i deras blivande till undersköterskor. Samtliga uppgifter utgår från ämnesplanen i svenska som andraspråk. Det är dock viktigt att påpeka att det här är min tolkning av hur man gör en kurs anpassad.

På följande sidor kan man först läsa om mina reflektioner om att jobba med målgruppen, och därefter läsa om upplägg med kursplanering och reflektioner kring undervisningen. Efter det följer en beskrivning av hur varje block i upplägget är uppbyggt. Till varje uppgift presenteras också en elevtext för att tydliggöra hur det kan se ut när eleverna arbetar med uppgifterna. Till de flesta uppgifter finns också en kommentar från elever som gjort uppgiften och en vårdlärare som bedömt relevansen för respektive kurs.

Som tidigare nämnts är det här ett upplägg som kräver att man får tillräckligt med tid till sitt förfogande, och därför hänvisas till det material om ramfaktorer riktat till skolledare som också finns.

Värt att notera är också att det här är inte en kombinationsutbildning även om upplägget kan liknas med en kombinationsutbildning. Till skillnad från en kombinationsutbildning saknas här ett upplägg för sva grund.

Dessa kurser kopplas sva-undervisningen till

De uppgifter som finns med i den här handledningen har koppling till följande vård- och omsorgskurser (men främst nivå 1 av de respektive kurserna då vår undervisning i sva är förlagd till det första året och således inte kan kopplas till kurser som läses mot slutet av utbildningen):

- Funktionsförmåga och funktionsnedsättning nivå 1 respektive 2
- Gerontologi och geriatrik
- Omvårdnad nivå 1 respektive 2
- Psykiatri nivå 1 respektive 2
- Psykologi nivå 1
- Social omsorg nivå 1 respektive 2

Det finns också kurser som inte berörs direkt av de anpassade uppgifterna men som delvis kan beröras i handledningen, nämligen:

- Vård och omsorg specialisering
- Anatomi och fysiologi nivå 1 respektive 2
- Hälso- och sjukvård nivå 1 respektive 2
- Samhällskunskap nivå 1a1

Reflektion

När jag fick mitt uppdrag var det tydligt att min chef ville att jag skulle försöka anpassa alla moment i sva 1 så att de färgades av vårdstoffet. Jag hade tidigare inte jobbat med undersköterskor, jag kände inte till vårdkurserna och jag var heller inte speciellt förtrogen med vad som egentligen krävdes språkligt av en undersköterska. Däremot hade jag jobbat med kursen sva 1, jag hade gjort många somrar och extratimmar på äldreboenden och hemtjänst, och jag tyckte det kändes som ett viktigt uppdrag. På vår skola hade sva 1 tidigare legat som en parallell kurs som lästes på kort tid utan infärgning – det fanns helt enkelt mycket att vinna.

Att utveckla en anpassad undervisning krävde tätt samarbete med vårdlärarna och att vi ställde oss frågor om vad som egentligen var kärnan i deras undervisning, vad eleverna brukade tycka var svårt? Samtidigt fanns utmaningen att alla elever inte läste sva 1 eftersom det här inte var en kombinationsutbildning. Att ha ett helt integrerat koncept gick alltså inte. Min undervisning har kommit att präglas av att följa vårdkurserna, men mina moment har aldrig kunnat styra innehållet i någon vårdkurs. Så här tror jag det ser ut för många lärare. Man har kanske elever från olika kurser, man har olika många elever, och man har ofta en väldigt heterogen elevgrupp.

En sak som jag funderar på, och den största utmaningen som jag har haft med mig de senaste åren, är frågan om huruvida jag hjälper eleverna att klara vårdkurserna, eller om jag hjälper dem att förbereda sig inför yrket. Mina chefers motivation har hela tiden varit båda två, det gav ju ökad måluppfyllelse inte bara för skolan utan också för kommunen som behövde mer personal.

En utgångspunkt för klassrummet

Se det här materialet som ett samtal, kanske ett samtal om hur vi kan lyckas med vårt viktiga uppdrag, om hur din egen kunskap och erfarenhet kan speglas i de punkter som tas upp i handledningen. Handledningen är inget facit, utan alla lärare är fria att hitta sitt sätt att undervisa. Men en viktig aspekt för oss som undervisar är ju att vi möter vuxna, och som vuxen har du alltid mer erfarenhet med dig än om man jämför med barn – så hur kan vi ta tillvara på den möjligheten? Mycket erfarenhet kanske finns på elevens förstaspråk, och vår uppgift kan bli att transformera till svenska.

Här är några utgångspunkter som jag brukar reflektera över.

- Hur gör jag för att möta mina elever på den nivå där de är? Hur kan jag på ett enkelt sätt differentiera min undervisning?
- Hur kan den formativa pedagogiken hjälpa mig? – bygg upp färdigheter i tal och skrift med små byggstenar för att till slut nå toppen på trappan. Försök hitta varje elevs proximala utvecklingszon. Ge återkoppling på språk, struktur steg för steg och låt det bli synligt för eleverna hur de utvecklas. Låt det också bli synligt för eleverna hur stor nytta de kommer ha av att tex kunna skriva strukturerat när de ska kunna redogöra för sina kunskaper på annat håll.
- Hur kan jag tänka kring det salutogena perspektivet? – att se allt som eleverna har med sig, hur kan jag använda det? Hur kan de använda sig av det? Genom att lyfta de som kan få varje grupp bärkraft och det gynnar både dem som får extra stöttning, men också de som får lyftas fram och utvecklas genom att berätta och förklara vad de redan kan.
- Hur kan jag trygga gruppen? – låt dem lära känna mig, lär känna dem. Lägg tid på det här så kommer de följa mig sen. Undersök varför de valt yrket, hur de ser på sitt språk, vad de har för mål.
- Hur kan man ta tillvara på elevernas kunskap och erfarenheter? Eleverna är experter – de vet vad de behöver kunna och genom att låta dem styra delar av undervisningen får de agens och blir mer motiverade. Det är också ett sätt att lägga ansvaret för de egna studierna i egna händer. Jag är ingen läxhjälp, utan en lärare. Låt eleverna ta med materialet till mig, allra helst från sina arbetsplatser eller APL-platser. Använd i så stor utsträckning som det går autentiskt material.
- Hur kan jag använd mina kollegor? – boka möte med vårdkollegorna i de kurser som jag ska följa och fråga dem vilken del av deras kurs som eleverna behöver stöttning i, vad brukar vara svårt för eleverna, vilka moment brukar de kugga på?
- Hur ska jag veta vad eleverna behöver kunna? – be om tid att få auskultera hos vårdlärarkollegor, be om att få besöka ett äldreboende under en dag, intervjua eleverna efter APL för att se vad som varit svårt, vad de behöver lära sig.

- Hur får jag med det holistiska perspektivet? – en av mina uppgifter är att kontextualisera teoretisk kunskap och skapa mening åt eleverna. Hur skapar man mening åt teoretisk kunskap? Varför behöver man ett nervsystem, en lungblåsa eller basala hygienrutiner? Hjälp eleverna att gå från utantillinlärning till ett mer analytiskt och abstrakt tankesätt som sitter i ryggraden vid praktisk tillämpning.
- Hur kan jag jobba med källkritik? Att leta efter det du inte vet är en lektion i källkritik för eleverna. När du inte vet tar du till 1177, vårdhandboken eller googlar för att komma till en lämplig eller olämplig källa. Tillsammans med eleverna kan vi ta reda på allt ni behöver.
- Hur kan jag jobba med studieteknik? Låt studieteknik, lässtrategier och strategier för att sammanfatta och efterfråga kunskap genomsyra bearbetningen av allt vårdstoff. Att jobba med nyckelord, tankekartor, sammanfattningar, muntliga presentationer är inga engångsinsatser – låt det istället vara återkommande moment varenda lektion för att levandegöra strategierna och på så sätt bli självklart för eleverna.
- Hur kan skönlitteratur bli ett verktyg för breddade perspektiv? Skönlitteraturen som en väg till perspektiv och djupare kunskap om det man själv inte erfarit. Hur är det att förlora båda benen? Hur är det att ha ALS och långsamt tappa kroppsfunction efter kroppsfunction, att vara döende mitt i livet, att vara beroende av andras händer och fötter i brist på egna? Hur är det att förlora någon som fortfarande lever när minnet börjar svika? Hur är det att leva som i en bubbla och inte tycka att livet är värt att leva?
- Hur kan vi förstå språkets maktstrukturer och att hur vi pratar påverkar vår förståelse? Låt språksociologin vara ett sätt att analysera arbetsplatser och hur man pratar där. Hur skiljer sig sättet att prata sig mellan gammal och ung, man och kvinna? Hur påverkar det oss vart vi är födda, växer upp, vilka vi umgås med?

Om man vill läsa mer om vuxnas lärande mer specifikt kan de här böckerna vara intressanta:

Vuxendidaktik – 14 tankelinjer i forskning om vuxnas lärande av Staffan Larsson (Natur och kultur, 2013)

Om vuxenutbildningen och vuxnas lärande med redaktör Andreas Fejes, Karolina Muhrmann och Sofia Nyström (Studentlitteratur, 2020)

Kursplaneringen – så här tänker jag

Hur planerar man en kurs som inte bara ska följa styrdokumentet, men också stötta och anpassa till andra ämnen? Några val som präglat undervisningen för mig är att låta allt stoff vara relevant för vårdutbildningen, så som skönlitteratur, läsförståelse, alla muntliga framställningar och alla moment kopplat till språksociologi.

Vidare så har det varit viktigt att synkronisera min undervisning med vårdkurserna – när görs vad och hur? Om då läraren i social omsorg berättar att de alltid börjar kursen med en historisk genomgång så har jag velat följa det, välfärdens framväxt är ju något som skildrats i många litterära verk. Om psykologiläraren berättar att de olika psykologiska perspektiven brukar vara svåra för eleverna att lära sig har jag tänkt att man kan ge stöttning med hjälp av olika typer av texter. Om läraren i omvårdnad berättar att palliativ vård brukar vara tungt och att den palliativa vårdens fyra hörnstenar brukar uppfattas som teoretiskt är ju det en chans att låta skönlitteratur ge perspektiv. Vilka böcker som använts, och hur, kommer beskrivas mer i detalj.

Slutligen kan man säga att planeringen baseras på flera olika block där eleverna får träna på läsförståelse, muntlig kommunikation och skriftlig förmåga, men parallellt med dessa block har min undervisning utgjorts av insatser för att bygga upp ett gemensamt språk, strategier för att lära, strategier för att berätta vad man kan och inte kan, strategier för att samarbeta – helt enkelt strategier för att yrkesrelevant språk. Detta examinerar jag inte på samma sätt, utan detta ser jag mer som en formativ del av en språkutvecklande undervisning.

Reflektion

Skönlitteratur har för mig varit en pusselbit för att kunna slå flera flugor i en smäll, så att säga. När det gäller sva är läsning en viktig bit, och för undersköterskor kan den bidra med perspektiv man själv inte har. Läsning kan beröra frågor om liv, död, etik och ge en förståelse för vad en människa i en svår situation går igenom. Vi kan omöjligen ha alla dessa erfarenheter själva, utan kan behöva ta vissa genvägar till förståelse, perspektiv och ökad empati.

Hur kan det konkret se ut?

- Kursen löper över två terminer, ca 40 veckor.
- Undervisningstiden är 4-5 timmar per vecka exklusive APL-perioder.
- En termin i taget planeras.
- Planeringen sker i block där varje block oftast innehåller någon typ av skönlitterär läsning som examineras muntligt och skriftligt. Varje block är cirka 4-6 veckor.
- De inledande blocken är en sorts kartläggande fas med uppgifter som är uppbyggande och med detta menas att de inte nödvändigtvis ligger på nivån för sva nivå 1. Här förekommer enklare litteratur och enklare texttyper för att fånga upp alla elever i de heterogena grupperna.
- Varje betygskriterium examineras flera gånger, oftast i varje block. Det här möjliggör för eleverna att få återkoppling och möjlighet att förbättra sig till nästa block.
- Ett block om språksociologi avviker från de andra blocken då upplägget består av föreläsningar och diskussioner, och kopplas till APL (arbetsplatsförlagt lärande).
- Parallellt med alla block följs vårdkursernas mål och utmaningar. Det ges alltid tid till att diskutera frågor och problem kopplat till vårdkurserna. Kortare muntliga block finns där eleverna exempelvis väljer något från en relevant vårdkurs för att sedan göra en muntlig framställning om just detta – något som är till gagn både för eleven och för klasskompisar som får bearbeta information än en gång.
- All kopplad vårdkunskap försöker vi ge i ett sammanhang – varför ska vi kunna det här, hur ser det ut i verkligheten, när ska det här användas? Det kan röra allt från begreppsträning till kunskap om sjukdomar, dokumentation eller konflikthantering. Hur den praktiska tillämpningen av den teoretiska kunskapen ser ut är en viktig fråga att ha med sig här för att momenten ska kännas meningsfulla. Vid sådana här tillfällen är det också otroligt värdefullt att plocka upp elevernas egen erfarenhet av yrket.
- Den avslutande delen är det nationella provet. Blocken före det möjliggör för eleverna att visa förmåga på samma nivå, detta för att säkerställa att alla elever fått möjlighet att uppvisa sina kunskaper flera gånger.
- Hur snabbt ett block går att göra beror på hur mycket stöttning eleverna behöver, och hur mycket man kan förvänta sig att de jobbar hemma. På vår skola får eleverna mycket stöttning, men det går ju att processa samma moment mer självständigt och med mindre lärarledd tid.

Kursplaneringen i sammanfattning

I tabellen nedan sammanfattas den kursplanering som jag arbetar utifrån och som är utgångspunkten för denna handledning. De block som ingår presenteras närmare i kommande avsnitt. Se appendix för uppgiftsmallar. Planeringen utgår från de ämnesplaner som gäller i Gy25.

Tabell 1.1 Kursplaneringen i sammanfattning

	Sva nivå 1 aktiviteter	Sva nivå 1 stöttning
Block 2	Läsning av boken Anna, Hanna, Johanna (lättläst) som beskriver tre generationer och deras liv i Sverige från 1875 till nutid. Analys och koppling till välfärdens historia som tas upp i social omsorg nivå 1. Examination: Boksamtal samt skrivuppgiften "Släktkrönika" där eleven själv reflekterar över var den kommer ifrån och hur samhället utvecklats över tre generationer. Fokus på styckesindelning inklusive inledning och avslutning. Formativ återkoppling på språk.	Jobba med lässtrategier, studieteknik och digital kompetens. Stötta kring grundläggande begrepp från ämnena funktionsförmåga och funktionshinder, omvårdnad, social omsorg, anatomi.
Block 3	Läsning av boken Eldens hemlighet som beskriver Maria, en flicka med amputerade ben och hennes rehabilitering. Analys och koppling till funktionsförmåga och funktionshinder nivå 1. Examination: Boksamtal samt en argumenterande skrivuppgift om huruvida Maria har en funktionsnedsättning eller inte. Fokus på styckesindelning, upplägg för argumentation samt enkel källhänvisning både till bok och kurslitteratur. Formativ återkoppling på språk	Bearbetning av lagrum som tas upp i social omsorg nivå 1. Fortsatt fokus på studiestrategier men också läsförståelse, sammanfattning och nyckelord samt muntlig framställning av denna kunskap

Block 4	Läsning av boken Ro utan åror som är en självbiografi om att drabbas av ALS och få palliativ vård i hemmet. Analys och koppling till omvårdnad nivå 1. Examination: Boksamtal samt en resonerande skrivuppgift om hur den palliativa vårdens hörnstenar gestaltas i boken. Fokus på styckesindelning, och källhantering både till bok och kurslitteratur. Formativ återkoppling på språk.	Bearbetning av lagrum som tas upp i social omsorg nivå 1. Fortsatt fokus på studiestrategier men också läsförståelse, sammanfattning och nyckelord samt muntlig framställning av denna kunskap.
Block 5	Läsning av kortromanen Och varje morgon blir vägen hem längre och längre som är en berättelse om att långsamt tappa sitt minne, och hur livet då blir för anhöriga såväl som den med minnessjukdom. Analys och koppling till ämnet geriatrik och gerontologi. Examination: Boksamtal samt en resonerande skrivuppgift om vilka stadier av demens som gestaltas i boken samt hur situationen för anhöriga är. Fokus på styckesindelning, och källhantering både till bok och kurslitteratur. Formativ återkoppling på språk.	Bearbetning av innehåll i geriatrik och gerontologi kring demenssjukdomar, bemötande och det stöd som står att finna för anhöriga.
Block 6	Läsning av novellen Sebastian och Trollet och ett utdrag av romanen Jag for ner till bror kring hur psykisk ohälsa kan te sig, men också kring hur individen förhåller sig till gruppen. Analys och koppling till psykologi nivå 1. Examination: Boksamtal samt en resonerande skrivuppgift om hur man kan förstå litteraturens huvudpersoner med hjälp av olika psykologiska perspektiv. Fokus på styckesinledning, och källhantering både till bok och kurslitteratur. Formativ återkoppling på språk	Bearbetning av det stoff som finns i psykologi nivå 1 och psykiatri nivå 1 kring psykologiska perspektiv, hjälp som finns att få samt psykisk ohälsa.

Block 7	Muntlig framställning då även grunderna i retorik går igenom. Temat har någon koppling till vårdämnena. Det kan exempelvis vara olika psykiatriska sjukdomar, eller något annat delmoment som exempelvis genomförandeplan, värdegrund etc i social omsorg nivå 2. Examination: Muntlig framställning med en gemensam återkopplingsprocess där alla får träna på att ge återkoppling. Fokus på disposition, presentationshjälpmedel, kroppsspråk, nervositet.	Stötta eleverna att fördjupa sig i kunskap de själva väljer. Bearbeta dokumentationsmål i social omsorg, som genomförandeplan. Jobba med muntliga moment i relation till yrket som SBAR och AKUT-test.
Avslutande del	Språk och makt – språksociologi kopplat till vården. Genomgångar om dialekt, sociolekt, kronolekt och sexlekt och kopplingar till elevernas erfarenhet både privat och arbetsrelaterat. Vi läser också en novell på temat, Mormor, mamma och jag för att se vilken roll språket spelar. Examination: Muntlig framställning kring någon del ur språksociologin med relevant exempel från arbetsplats (uppgiften görs över apl). Fokus på disposition, presentationshjälpmedel, kroppsspråk, tidshållning.	Inför och efter APL.
	Nationella provets tre delar. Eleverna är förberedda för den muntliga presentationen och den skriftliga uppgiften mer specifikt. Lässtrategier har funnits med parallellt i alla moment.	Utgår

SBAR är en modell som används vid strukturerad rapport, exempelvis till sjuksköterska och står för situation, bakgrund, aktuellt och rekommendation. AKUT-testet görs för att kontrollera symtom på en stroke, och står för ansikte, kropp, uttal och tid.

Kommentar till kursplaneringen

Under den här typen av kursupplägg hinner man ha mycket diskussioner, och tiden i klassrummet är väldigt värdefull. De första uppgifterna är enklare för att sedan stegvis ge mer utmaningar. Att inleda med en reflektion över hur Sverige blev det land det blev samtidigt som eleverna får reflektera över varför de står på den plats de gör idag brukar ge en bra grund att stå på för att både bygga motivation och relation. Det är viktigt att det finns tid att reflektera för eleverna, och till alla uppgifter hör analysfrågor. Det brukar kunna ge fina reflektioner och jämförelser med egna erfarenheter, eller det egna hemlandet.

Den valda litteraturen är också en sådan som brukar engagera eleverna och bidra till mer förståelse för både yrket och människors hälsotillstånd. Den har gett mycket läsglädje till mina elever. Samtidigt är det tung litteratur, med många tunga teman som våld, sorg, död och sjukdom. Det behöver finnas plats även för att känna in alla dessa känslor, och ofta finns det en styrka hos karaktärerna som parallellt lyfts fram av eleverna. Under läsningen kan man stanna upp ofta och fundera på vad som händer just nu: vad känner huvudpersonen då? vad skulle du känna i samma situation? vad skulle du göra? vad kan vi lära oss av det här? Det här innebär att ställa en sorts relationella frågor till texten, och det kan, enligt min erfarenhet, hjälpa elevernas läsförståelse.

Det här är ju bara ett exempel på hur en kursplanering kan se ut och det är svårt att fånga det dynamiska med undervisning i sin helhet. En direkt analys man kan göra av den här planeringen är att den främst är inriktad på att eleverna 1) ska klara av sva och 2) ska klara av utbildningen i vård- och omsorgsämnen.

Reflektion

Det finns ett dilemma i uppdraget, då undervisningens mål främst egentligen borde vara att hjälpa eleverna att uppnå det språk som krävs för att arbeta som undersköterska. Om mitt uppdrag hade varit att stötta eleverna i sin roll som undersköterska hade både upplägg och examinationsformer sett annorlunda ut. På grund av det nationella provet har jag upplevt att man är baktunden att jobba med längre resonerande och argumenterande texter när man kanske främst skulle vilja träna på att skriva dokumentation, avvikelser, levnadsberättelser och mejl till hypotetiska anhöriga. På samma sätt är den muntliga framställningen inte en naturlig övning, utan mer krut hade kunnat läggas på bemötande, strategier för samarbete, rapportering, SBAR och andra viktiga kommunikativa strategier.

Kommentar till de uppgifter som ingår i blocken

Den kursplanering som presenterades innehöll sju block, och till dessa block kommer också följa uppgifter som man kan inspireras av, eller använda rakt av. Uppgifterna i sin helhet ligger i handledningens appendix, men kommer i denna del av handledningen presenteras i korthet tillsammans med en elevtext för varje uppgift.

En kommentar som kan göras är att uppgifterna inte följs av en beskrivning över hur man instruerar eleverna att skriva argumenterande eller resonerande texter, och inte heller en instruktion i hur man kan jobba med muntlig framställning, utan då kan man göra som man brukar, eller ta stöd i ett läromedel. Det som i stället kommer vara i fokus är uppgifter och upplägg för hur man kan jobba med dessa uppgifter.

Så här arbetar jag med uppgifterna

När en uppgift introduceras för eleverna presenterar jag alltid följande:

- Hur länge vi kommer jobba med denna uppgift
- Hur den kommer examineras
- Hur den kan kopplas till vårdkurser och undersköterskeyrket
- Vad eleverna kan förvänta sig av läsningen

Utöver detta undersöker jag vilken förkunskap och vilka relevanta erfarenheter som finns hos eleverna.

Många elever behöver en stöttande läsning, och om möjligt kan det vara klokt att ta sig tiden att läsa eller lyssna tillsammans, åtminstone i introduktionsfasen av boken. Att ha mycket diskussioner kring böckerna har också stärkt våra klassrumsrelationer och medfört att eleverna lärt känna varandra bättre. Vi har klassrumuppsättningar av alla böcker vilket underlättar genomförandet, och vid behov har vi också tillgång till en ljudbok.

När eleverna skriver sina examinerande texter görs det i två steg. Först skriver eleverna en text på papper eller digitalt som rättas av läraren språkligt och strukturmässigt. Därefter får eleverna skriva rent texterna digitalt utifrån kommentarer. På så sätt ökar, menar jag, chansen att den formativa återkopplingen på språk och struktur faktiskt förankras hos eleven.

Kommentar till bifogade elevtexter

Nedan presenteras de olika blocken och de uppgifter som ingår i dessa. Där presenteras också autentiska elevtexter. Dessa elevtexter är anonyma och alla elever har gett sin tillåtelse till publikation. Det kan sägas att det rör sig om olika elever, tyvärr kan man alltså inte följa en enskild elevs progression. Texterna är inte nödvändigtvis på en E-nivå

vilket kommer att framgå. Mitt undervisningsupplägg bygger på att möta eleverna på den nivå de är för att sedan hjälpa dem att utvecklas utifrån sina egna förutsättningar. Därför kommer eleverna inte alltid nå upp till målen för sva nivå 1, men däremot utvecklas utifrån den nivå de själva befinner sig på. Det här upplägget är ingen garanti för att elever kommer uppnå slutnivån och klara det nationella provet, utan det hela beror på vilka förutsättningar de har att genomföra utbildningen. Det jag sett hos mina elever är att de har en god progression och att många klarar slutmålen.

Block 1: Anna, Hanna och Johanna och elevernas egen släktrönik

Boken Anna, Hanna, Johanna (den lättlästa varianten, 2007) av Marianne Fredriksson följer tre generationers kvinnor från 1875 fram till strax före millennieskiftet. Även om bokens fokus är att följa kvinnornas liv så speglar den samtidigt välfärdssveriges framväxt och ger på ett tacksamt sätt en bild av den industrialisering och tillväxt som utvecklats i Sverige, och därmed också välfärdssystemen. Det blir på så sätt möjligt att analysera hur sjukvård, skolsystem och jämställdhet och jämlikhet har utvecklats och vad det har för betydelse för dagens vård och omsorg. Boken möjliggör också en analys om hur livsvillkor påverkar människors livskvalitet, samt hur våld i nära relation kan te sig. Uppgifterna som kopplas till boken kan delvis kopplas till kursen social omsorg 1, vilket beskrivs mer utförligt i appendixet.

Till den här boken hör en loggbok som man fyller i under läsningen där eleverna ombeds reflektera över sjukvård, utbildning, anhörigas situation med mera under de tre kvinnornas olika liv. Loggbokens syfte är att få till en aktiv läsning, och hjälpa eleven se större teman i boken. Loggboken fylls i under läsningen. Boksamtal kan hållas löpande, med loggboken som underlag.

Läsningen avslutas med en reflektionsfråga kring hur samhället utvecklats under tidsperioden. Detta material är tänkt som underlag till boksamtal under läsningens gång och dessa boksamtal kan också kopplas till ämnet social omsorg. För att examinera boken i social omsorg kan man hålla boksamtalen tillsammans med ansvarig vårdlärare som då är med i diskussionen kring de teman som också berör betygskriterierna från social omsorg.

Blocket avslutas med att eleverna själva får skriva en släktrönik utifrån en enkel instruktion. Eleverna ombeds att beskriva tre generationer ur sina egna familjer där de berättar om sina liv, utbildning, arbete och språk. Släktrönikan kan ses som en introduktionsuppgift till svenska som andraspråk nivå 1 men skulle också kunna användas på grundläggande nivå eftersom det är en lättläst bok. Syftet med uppgiften är att etablera relation mellan elev och lärare, men också att få eleven att reflektera över sin egen historia, och flerspråkighet. Texten ska också innehålla en inledning där de presenterar sin text samt en avslutning där de reflekterar över hur samhället förändrats under de här tre generationerna.

Reflektion

Att läsa om först Hannas liv, sedan Annas och slutligen Johannas brukar vara lite som en resa för eleverna. Vissa har ingen aning om att Sverige var så fattigt, andra vet men känner inte till omständigheterna på landsbygden eller situationen för kvinnor. Det som brukar framkomma är att många kan relatera till dessa kvinnors liv, och några elever kan direkt säga att "så där är det i mitt hemland" om en viss tidsperiod.

Elevtext från block 1

Tre generation "Jag, Mamma och Mormor."

Texten handlar om tre generation som växer upp i olika samhällen. Min mmormor hater Zara⁵. Hon växe upp i en by och bode där i familjan, hon läre inte sin någon för att på den tiden sitter kvinnorna hemed och jobber. Dessutom i jobber man eller pojker ute med djurhållning. Hon har fyra syskon. Hennes familj tyckte att hon ska sitta hemma och hon kan inte gå ut. H on har inte utbildning. Den tiden finns inte sjukus eller någon som hjälper. Men de användas deras traditionen och de brukade behandla varandra med växter. Min mormor giftede sig med man som hon inte tyckte om men hennes familjen ville ha honom och därför gifte sig hon bort. Det var ett krav som hon acceptera. De blir en familj och fick barn.

Min mamma föddas 1969 och fick ett fint namn. Hon hater Zeyneb. Min mamma växte upp med samma sitionen som min mormor växte upp med, när hon blir 20 år flyttade hon till en stad där hon bor med sin kusin. Hon hjäpt sin kusin i en restaurang som hon har, hon fick inte pengar man hon bor med henne. Där efter börjat hon att lära sig hennes modersmål hur man skriver och matte. Hon börjar att jobba och hon fick en restaurang därefter levde hon själv. Hon träffar min far. De blir kära och de vill gifta sig. Hon pratade min mormor om hon hittade en man och de skulla gifta sig. Min mormor blir arg för att hon vill att hon lära sin saker för det leva ett bra liv därefter kan hon komma tillbaka till byn och gifta sin där. Efter en lång tid giftade hon sig med min far. De bode i ett hus i staden för att min far arbetade med hantverk. Min mamma blir hem fru, därefter allt ändrats och hon blir gravid med det första barn. Min mamma och pappa hae en bra relation. Tiden går och första barn föddas. Barn blir pojke, hon föddas på sjukuset där min mamma fick hjälp. Min mamma föddes sju barn. Hon hade ett bra liv som hon tyckte om men på den har tiden levde hon i Sverige med sin barn och hon är glad att hennes barn var växte och levde som andra barn.

Jag föddas 2002 och föddes i staden som min mamma och jag växte upp i. När jag blir sex år började jag att gå i skolan och studera. Min pappa tyckte att gå skolan är bra för oss, för att han vill att vi ska lära eller leva som andra barn. Men min mamma tycker att pojker kan gå till skolan för att tjejer som lär sig något blir ändå hemfru som henne. Efrter när vi växte upp tyckte mamma att vikan studera som min syskon. Att vara tjej inte arbete i hemmet för att det finns en kvinnna som jobber oss och vi ger henne pengar stället så att vi kan gå skolan och studera. Jag gick till grundskolan där effter flyttade jag och min familj till Sverige och det är mycket skilland med mitt hemland. Men jag tyckte att det passer mig och min familj. Min mamma vill fortfarande att hennes barn ska klara universitet och jabbar, och hoppas att hon säg att vi klart allt som hon dömmat. Min store bror läser på universitet och jag läser undersköterska. Min små syskon, en kille och tre tjejen, läser på gymnasiet, två tjejer läser i grundskolan. Jag tycker att det bra för att

⁵ I elevtexterna är de namn som förekommer fingerade.

det är min föräldrars drömmar. Hoppas att vi kan klara allt som de vill och ha ett bra liv som passar oss.

Avslutningdet finns mycket skillnader mellan oss under den här tiden, som under min mormor liv finns det inte sjuksköterska men tiden som min mammalevde det finns sjuksköterskar, hon födde sina barn på sjukus i stället av för att som min mormor födde barnen hemma med fick hjälp av en kvinna som inte sjuksköterska. På den här tiden som jag lever det annorlunda. Det finns skolor, sjukus och man kan gifta sig med vem som helst, det är jag som bestämmer själv men förre tiden var det inte så. Likheter är att man har samma kulturer och traditioner. Men alla generationer är lika för att man hatar inte den som hade i tiden men de acceptera varan oss att vi växte upp i den tiden som nu.

Kommentar från en elev som läst Anna, Hanna, Johanna under sin utbildning till undersköterska

Jag minns att boken Anna, Hanna, Johanna var en gripande skildring av tre generationer kvinnor och Sveriges utveckling under nästan hundra år. Det var intressant att se hur kvinnornas liv påverkades av samhällsförändringar och hur deras roller förändrades över tid. Som undersköterska kan man lära sig vikten av att förstå och respektera människors olika livserfarenheter och hur det kan påverka deras hälsa och välbefinnande. Boken ger en djupare förståelse för hur historiska och sociala faktorer kan påverka individens hälsa.

Kommentar från en lärare som undervisar i social omsorg

Genom att eleven får använda sig av egna erfarenheter och kunskaper och sin egen historia kan de få en bättre förståelse och förhoppningsvis en bättre inläring då de för att ta in kunskapen kan relatera till något mer personligt. Kursens delområde blir då mindre abstrakt.

Block 2: Eldens hemlighet och en argumenterande text om vad funktionshinder egentligen är

I boken Eldens hemlighet av Henning Mankell får man följa Sofia på flykt i sitt eget land, Mocambique. Tidigt i boken drabbas hon av en olycka och förlorar båda sina ben. Berättelsen kretsar kring hennes kamp för att ta sig tillbaka till ett fungerande liv, trots att hon förlorat så mycket vid så ung ålder. Även om bokens fokus är att berätta Sofias historia så ger den en tydlig bild av hur det är att leva med en funktionsvariation, och vad som kan vara ett funktionshinder i Sofias liv. Det är på så sätt möjligt att både analysera och fundera kring vad som faktiskt är ett funktionshinder och vad som kan utgöra en funktionsnedsättning, vilket är viktiga teman i ämnet funktionsförmåga och funktionsnedsättning nivå 1. Uppgifterna till boken kan kopplas till teman i just den kursen, mer om det tydliggörs i appendix.

Till den här boken hör en läslogg som kan fyllas i under läsningen och som kan utgöra underlag för boksamtal. Blocket avslutas med att eleverna får skriva en argumenterande text om hur Sofia påverkas av sin olika, och huruvida man kan anse att Sofia har en funktionsnedsättning eller ett funktionshinder.

Reflektion del 1

För många elever med svenska som andraspråk hos oss har det varit svårt att särskilja vad dessa ord som alla har förledet funktion- egentligen betyder. Många gånger har jag fått i uppdrag av en vårdlärarkollega att försöka hjälpa eleverna att förstå skillnaden mellan funktionshinder, funktionsnedsättning och funktionsförmåga. Sofia är en så bra hjälp för detta, och min upplevelse är att eleverna mycket väl kan sätta ord på just vad som är ett funktionshinder (miljön) och vad som kan vara en funktionsnedsättning (amputerade ben) och att hur väl livet fungerar mest beror på de anpassningar man kan få, och den egna inställningen. Den här uppgiften är en argumenterande text där man får motivera hur man ser på Sofias liv.

Reflektion del 2

Under arbetet med den här boken brukar mina elever bli fascinerade och inspirerade av Sofias styrka och hur hon går vidare med sitt liv. Men det är också en bok som många kan relatera till genom beskrivningen av det brutala inbördeskrig som då rådde i Mocambique. Ibland har jag elever som inte orkar läsa om sådana händelser, och då är det så klart inget måste. Men för många kan det kännas värdefullt att få läsa när någon annan beskriver en upplevelse av brutalitet som kunnat vara ens egen. Ibland blir elever så tagna av Sofias öde att de vill fortsätta att läsa om henne, och då finns det två böcker till. Även om boken är skriven för en yngre målgrupp så finns där så mycket djup och klockrena beskrivningar av rehabilitering att den passar bra även för blivande undersköterskor.

Elevtext från block 2

Har Sofia en funktionsnedsättning eller ett funktionshinder?

I boken Eldens hemlighet som skrevs av Hennig Mankell 1995 drabbas Sofia av flera traumatiska händelser som påverkar hennes liv. Sofia får en funktionsnedsättning på grund av de skador hon ådragit sig. Det påverkar hennes liv i stor utsträckning. Först skadas Sofia allvarligt efter att ha trampat på en mina av misstag. Sofias båda ben amputerades strax under knät. Dessutom lider Sofia av posttraumatiskt stressyndrom (PTSD) efter händelserna när banditerna dödes alla i byn och dessutom har hon förlorat sin barndom och det liv hon hade i byn. Hon minns med glädje de lyckliga stunderna men kan inte återuppleva dem. Detta får henne att uppleva återkommande mardrömmar och tillbakablickar som påverkar hennes dagliga liv. Ett annat exempel är att Sofia måste lära sig att leva med sin funktionsnedsättning. Hon måste anpassa sig till nya former av svälsändighet. Exempel anpassa sig miljö dagliga liv hur hon ska gå anpassning av boende och jobbet. Man kan argumentera att Sofia inte har ett funktionshinder eftersom hon fortfarande kan göra vissa saker. Men det är viktigt att komma ihåg att Sofia har drabbats av en skada som kommer att påverka hennes liv på ett betydande sätt. Slutligen kan man säga att Sofia får en funktionsnedsättning på grund av de traumatiska händelserna som beskrivs i Eldens hemlighet. Det är viktigt att erkänna och förstå hur dessa händelser påverkar hennes liv och att vi som samhälle behöver arbeta för att stödja människor med funktionsnedsättning.

Kommentar från en elev som läst Eldens hemlighet under sin utbildning till undersköterska

En av de mest intressanta av boken är hur den beskriver Sofias resa från desperation till hopp och styrka. Trots de enorma svårigheterna hon möter, inklusive förlusten av hennes syster och den förödande effekten av landminan, finner Sofia en inre styrka som hjälper henne att fortsätta kämpa. Hennes mod och beslutsamhet är inspirerande och visar hur människor kan övervinna även de mest fruktansvärda omständigheter. Som undersköterska kan man lära sig mycket från "Eldens hemlighet". Några av de viktigaste lärdomarna inkluderar: Empati och förståelse.

Sofias historia visar hur viktigt det är att aldrig ge upp hoppet, oavsett hur svåra omständigheterna är. Som vårdgivare kan man spela en viktig roll i att hjälpa patienter att hitta och upprätthålla hopp och motivation under deras återhämtningsprocess. Boken utspelar sig i en specifik kulturell och geografisk kontext som kan skilja sig mycket från den miljö där en svensk undersköterska arbetar. Att vara medveten om och respekta kulturella skillnader är en viktig del av att ge helhetsinriktad och effektiv vård.

Kommentar från en lärare som undervisar i funktionsförmåga och funktionsnedsättning

Ett funktionshinder är alltid miljön, men om hon har strategier för att ta sig an hindren är hennes funktionsnedsättning hanterbar. Om man jobbar med de här begreppen kopplat till litteraturen, så att man får se skillnaden mellan funktionsnedsättningar och hindren är det bra.

Block 3: Ro utan åror och en resonerande text om den palliativa vårdens fyra hörnstenar

Boken *Ro utan åror* är Ulla-Carin Lindqvist egen berättelse om att få ALS mitt i livet, och hur hon kämpat med sjukdomsbilden, den kommunala byråkratin och sorgen över att behöva lämna sina barn. Även om bokens fokus är Ulla-Carins berättelse så ger den en tydlig bild av palliativ vård och vad som är viktigt för både personal, anhöriga och den sjuka själv. Det blir på så sätt möjligt att analysera hur den palliativa vårdens hörnstenar (symtomlindring, teamarbete, kommunikation samt stöd till närstående) gestaltas i boken, kan kopplas till innehåll i ämnet omvårdnad, mer om detta under uppgiftsbeskrivningen i appendix.

Till den här uppgiften hör en läslogg med frågor kopplade till sidnummer i boken med syftet att hjälpa eleverna att komma djupare in i boken och dessa breda teman. Kopplat till läsningen får eleverna också en uppgift med analysmall som går ut på att analysera boken utifrån den palliativa vårdens fyra hörnstenar, och hitta exempel på dessa med citat och sidhänvisningar. Detta kan göras enskilt eller gemensamt beroende på behovet av stöttning i klassen. Det här är inte bara ett sätt för eleverna att bättre förstå de fyra hörnstenarna, utan det bygger också upp underlag för att skriva den resonerande texten på samma tema. Efter att ha genomfört analysen av boken utifrån de fyra hörnstenarna i palliativ vård är eleverna väl förberedda för att skriva en lite mer avancerad resonerande text där de mer aktivt kan använda källhänvisningar. Uppgiften är modellerad efter det nationella provets utformning, och är möjlig att betygssättas utifrån samma betygskriterier. Det har varit bra för mina elever att bli bekanta med det sättet att skriva för att bygga upp sin förmåga att skriva på den nivå steg för steg. För mig som lärare möjliggör det utrymme för formativ återkoppling – få elever är på den här nivån just nu, men många kommer dit. Den här uppgiften skulle kunna samexamineras med vårdlärare.

Reflektion

Under arbetet med den här boken blir mina elever ofta väldigt ledsna då de drabbas av Ulla-Carins situation som mamma, och hur hon behöver ta hand om sina små barns känslor och övergivenhet samtidigt som hon själv är döende. På så sätt blir det tydligt hur boken hjälper dem att komma åt känslor kring egen sorg, men också inlevelse i en annan persons sorg över att behöva lämna sin familj och livet man levte.

I boken finns också ett samtal med biståndshandläggaren som ofta lyfts fram av eleverna kring hur svårt det kan vara att få hjälp. Samtalet beskrivs på ett dråpligt sätt, men en av mina elever har någon gång sagt att precis så där är det, att man måste få handläggaren att faktiskt förstå vad man behöver hjälp med.

Jag upplever också att eleverna kan leva sig in i Mimmis roll som personlig assistent, och tack vare Mimmi blir det väldigt tydligt hur viktigt det är med rätt stöd för en person under palliativ vård.

Elevtext från block 3

Vård i livets slut

Ulla Carin är en journalist, hon är gift och har två barn. Ulla Carin reda på att hon har ALS, en sjukdom som inte går att bota och är en livshotande sjukdom.

De fyra hörnstenar som man ser i boken "Ro utan ÅROR" är symtom lindrig, team arbete, kommunikation och stöd till närstående.

Inom symtom lindrig, Ulla Carin får medicin smärta, andning och andra fysiska sjukdomar t.ex. Plaster. Och när det gäller psykiska symtom lindrig, till exempel Ulla Karin har många frågor kring döden, hon får hjälp av hennes personliga assistent Mimmi och Ingrid som hjälper henne, sjuksköterska som tröstar henne och sina barn. Hon går hem fyra dagar efter hospice, där är hon med hennes familj som hjälper till med psykiskt symtomkontroll.

Team arbete är mellan undersköterska, sjuksköterska, läkare och psykolog. Ulla Carin får hjälp överallt omkring sig. Personlig assistent hjälper henne med dagliga aktiviteter t.ex. Dusch, mata henne, göra henne i ordning när hon är hemma, på hospice fick hon undersköterskor som gav henne stöd och samarbetar med sjuksköterska och läkare.

Inom kommunikation gäller det att ha bra bemötande, respekt, man ska tänka på vad man ska säga. Man ska prata lugnt och inte höja rösten.

Vårdtagaren har rätt att veta vad som händer gällande hennes /hans hälsa.

Ulla Carin får motivation från sin son när han sa att " varje sekund är ett liv "

De har bra bemötande "Ulla Carin och andra som arbetar omkring henne, hon har bra relation med hennes personlig assistent.

Ulla Carins familj får stöd, till exempel barnen får stöd av en psykolog i Norrköping Barotraumateamet. Hjälp hon får omkring sig gör det lättare för hennes familj och är en del av stöd till närstående.

Jag som undersköterska har lärt mig att finnas där alltid för mina vårdtagaren och ge mycket hjälp som möjligt. Det spelar ingen roll om hur många dagar eller år man har kvar i jorden, alla behöver ha det bra så länge de lever. "Varje sekund är ett liv "

Kommentar från en lärare som undervisar i omvårdnad

Den är typen av uppgifter kommer att bidra till att de dels utvecklar sin läsförståelse, dels kunskapen om de fyra hörnstenarna och hur de kan komma att praktiseras samt syfte och mål med dessa.

Även förmåga att uttrycka sig samt förmåga att sätta ord på det de kan och förstår genom de resonande övningarna tror jag är mycket givande för deras språkutveckling.

Block 4: Och varje morgon blir vägen hem längre och längre och en resonerande text om demenssjukdomar

Kortromanen Och varje morgon blir vägen hem längre och längre av Fredrik Backman är en berättelse om Noah och hans farfar, men också om hur farfadern går vilse i sitt eget liv, sina minnen och sina känslor. Det är i mångt och mycket en berättelse om att älska livet, men det ger också en bild av hur en minnessjukdom får en person att förlora sig själv, eller förlora någon som står en nära. Det blir på så sätt möjligt att analysera hur kortromanen skildrar olika stadier av demens och hur situationen för anhöriga påverkas. Uppgifterna till den här boken kopplas till ämnet gerontologi och geriatrik och de mål som finns om minnessjukdomar där, mer om kopplingen under uppgiftsbeskrivningen i appendix.

Läsningen av Och varje morgon blir vägen hem längre och längre kan med fördel ske gemensamt i grupp, antingen med högläsning eller genom att lyssna på den inlästa texten om man kan tillhandahålla ljudboken. Under en gemensam läsning angrips boken från alla möjliga håll, men det är sedan möjligt att hålla lite mer strukturerade boksamtal där frågor också kopplar direkt an till symtom på minnessjukdomar och situationen för anhöriga för att knyta boksamtalet än närmare ämnet gerontologi och geriatrik. Till läsningen av den här kortromanen hör fem reflektionsfrågor att antingen muntligt eller skriftligt reflektera över efter läsning. Då kortromanen är komplex med mycket tidshopp och abstraktioner lämpar den sig väl för samläsning.

Blocket avslutas med en uppgift om att skriva en resonerande text. Uppgiften för eleverna är att resonera om hur symtom på minnessjukdom gestaltas i boken, och förhoppningsvis är eleverna väl förberedda inför detta genom tidigare boksamtal. Det här är en uppgift på nivå med det nationella provet, och genom att ha gjort tidigare uppgifter och fått återkoppling brukar många elever börja närma sig en nivå mer i linje med den förväntade på sva nivå 1. Beroende på elev behöver man ge återkoppling på olika saker, men vid det här laget brukar inledning, avslutning, styckesindelning och källhantering börja sitta bättre, medan språket är något som konstant behöver arbetas på. Den här uppgiften skulle kunna samexamineras med vårdlärare.

Reflektion

Det här är en tätt skriven kortroman där jag som läsare letar efter nycklar för att förstå texten. En bit in i läsningen brukar vi ställa oss frågan om var vi faktiskt befinner oss. Vem det handlar om är tydligt, tidsmarkörer finns det också, men var man befinner sig är lite av en gåta. Svaret står utskrivet svart på vitt en bit in i historien. Genom att kortromanen mestadels utspelas i farfaderns hjärna och i hans minnen blir den lätt abstrakt men jag upplever att mina elever hanterar det här bra, och att de fascineras av farfaderns underfundiga tankar. Det här är också en text som brukar bidra med förståelse kring vilken stor värld en person med demenssjukdom lämnat bakom sig och ger på så sätt perspektiv kring hur det är att vårda en person som själv har glömt, som kanske till och med glömt sin stora kärlek.

Elevtext från block 4

"Varje morgon blir vägen hem längre och längre av Fredrik Beckman" handlar om en äldre man (Noahs farfar) som har Alzheimer (Mild). Hur märker man att farfar har mild demens? Ju, det står i början av boken att han har några symtom som är tecken på mild demens (Alzheimer) som exempel glömska (familjs namn), vart han befinner sig, upprepar saker och under tiden så blir hans sjukdom sämre och sämre och han får andra symtom senare i texten som ex. Svårigheter med att uttrycka sina tankar och känslor. Han verkar var orolig hela tiden som ex. Hur ska de hitta vägen hem och att hur ska han kunna förklara för Noah att han kommer att lämna honom. I boken (Varje morgon blir vägen hem längre och längre) så används några metaforer som exempel "torget blir mindre och mindre" (karaktären menar sin hjärna). Han är medveten om sin sjukdom och han jämför sin hjärna med universum och säger att hjärnan är mer magisk och komplicerad än universum och att hans hjärna jämförs med en stjärna. Enligt mig så är den viktigaste anledningen till att han har fått demens är att han förlorade sin fru och efter det började hans sjukdom! Hur vet jag det? Ju, i boken så säger farfar till sin fru att "om du levde så skulle jag inte glömt saker (menar sin sjukdom)".

Avslutningsvis vill jag säga att boken hjälpte mig att komma ihåg symtomen på Alzheimer och hjälpte till att lära känna, hur det känns att ha en demens sjukdom.

"Enligt Varje morgon blir vägen hem längre och längre (Fredrik Beckman, 2001) och lära boken" Gerontologi och geriatrik (Eva Lena Lindquist, 2021).

Kommentar från en elev som läst kortromanen Och varje morgon blir vägen hem längre och längre under sin utbildning till undersköterska

En av de saker som lär vi som undersköterska är att hur en sjukdom påverkar en individ och vilka symtom har sjukdomen och sjukdoms progress. Och boken beskriver exakt demenssjukdom, från lindrig nivå tills svår nivå. Och bemötande som är väldigt viktigt när det gäller demens, boken beskriver utförligt hur demenssjukdomen påverkar gubben från att glömma bort minsta saker som nyckel, utanför huset tills inuti huset och barnens namn och närstående

Jag kommer ihåg att jag inte tyckte om den för innehållet som visade en människa som glömma bort sin familj och allt. Vi hade läst demenssjukdomen innan det i gerontologi och det hjälpte mig väldigt mycket att komma ihåg sjukdomen. Det var verkligen en lärorikt bok för en undersköterska elev.

Kommentar från en lärare som undervisar i gerontologi och geriatrik

Jag tänker att det här inte är en helt lätt uppgift, utan att de verkligen behöver arbeta med läsförståelse, symtombild utifrån sjukdom samt förmåga att resonera på svenska språket i skrivform, och det är jättebra!

Block 5: Sebastian och trollet, Jag for ner till bror och en resonerande text om vilken hjälp psykologin har att erbjuda mänskligt lidande

Sebastian och trollet är en novell av Fredrik Backman om ett barn som stänger in sig i en bubbla och slutar se någon mening i att komma ut. Att läsa den novellen ger en inblick i hur psykisk ohälsa kan se ut. I ett utdrag ur Jag for ner till bror av Karin Smirnoff (kapitel 2, 4 och 7) kan man följa Jaana när hon försöker återvända till sin hembygd och bror och hur det sociala samspelet i bygden ser ut när hon börjar jobba inom hemtjänsten. Även om texternas fokus är på vitt skilda människor så ger de en bild av det psykologiska samspelet som hela tiden sker. Det blir på så sätt möjligt att analysera hur olika psykologiska perspektiv kan förklara texternas skeende, och uppgifterna till texterna kan kopplas till psykologi nivå 1. På vilket sätt det kan göras presenteras i appendix. Eftersom texterna är korta lämpar de sig väl till att samläsa och diskutera under läsandets gång. De kan vara svåra att bearbeta för eleverna helt på egen hand. Det här blocket avslutas med en resonerande text om hur människor påverkas av sin psykiska hälsa. Eleverna får nu återigen en chans att visa sin förmåga att skriva den här typen av text samtidigt som de bearbetar olika perspektiv på psykologi, kanske främst kognitiv psykologi och socialpsykologi. Det här är en text som skulle kunna samexamineras med vårdlärare.

Reflektion

Jag minns tydligt en läsning av Sebastian och trollet som vi hade över Teams då det var pandemi. Eleverna turades om att läsa, men en elev börjar gråta och berättar sedan att hon så väl kunde leva sig in i Sebastians känslor, och att just så hade hon själv känt. Det är egentligen genomgående för de här litteraturvalen som berör så tunga ämnen nära döden, nära livet, men i just den här novellen finns också stråk av suicidalitet och det är viktigt att ta det varsamt. I mitt klassrum är det alltid öppet för att dela sina reflektioner och tankar, och på så sätt får ju vi som lyssnar också en möjlighet att utveckla ett empatiskt förhållningssätt.

Novellen är skriven med många metaforer och genomgående kan man stanna upp i läsningen och fråga sig vad som egentligen händer. Vem är egentligen det här trollet som Sebastian träffar inne i sin egen bubbla, eller är det i sitt huvud? Vad betyder stormarna, vågorna, klipporna, och vad kan en frukost betyda? Om möjlighet finns brukar jag alltid låta alla elever reflektera kring det här för att på så sätt låta en bred representation av tankar komma till tals och samtidigt ge en fördjupad förståelse av texten. I mindre grupper går det ju bra att göra en runda, i större klasser kan man ha gruppdiskussioner för att sedan låta varje grupp komma till tals.

Elextext från block 5

Psykologi är läran om människors tankar, känslor, beteende och samspel. Det kan vara olika känslor som man behöver hjälpa människor genom att hjälpa med det fysiska och psykiska. att man tankar på vilken sätt påverkas människors psykiska hälsa? det kan påverkas genom stress, ensamhet, lågsjälvkänsla, socialt stöd och depression. Det är viktigt ta hand om sin psykiska hälsa genom att söka stöd, prata. Sin hitta strategier som fungerar bäst för personer med en läkare, psykolog, att de kan hjälpa personer genom att bedöma deras situation och ge råd om olika behandling som medicinering.

Människors psykiska hälsa kan påverkas på olika sätt och genom olika perspektiv inom psykologin. Man undersöker olika teorier och forskning så att man kan få djupare förståelse för hur psykisk ohälsa kan uppstå och hur man kan få hjälp. Ett perspektiv som kan användas för att förklara psykisk ohälsa är det kognitiva perspektivet. I texten Sebastian och Trollet (2017) av Fredrik Backman. Berättar att hur Sebastian hade olika negativa känslor och tankar genom att han hade fantasi sin hjärna. Det vill säga att negativt sätt kan ha större risk att utveckla depression eller ångest. Å andra sidan det sociala perspektivet kan påverkas av samhället och interaktionen med andra människor genom våra beteenden. I texten Jag för ner till Bror (2028) av Karin Smirnoff. Handlar om att hon hade en dålig situation i hemmet och sitt arbete. Det kan man se hur man kan må bra i samhället t.ex. arbete, skolan. Att man känner sig stressad och ensamhet.

Till sist jag vill att säga att alla perspektiv handlar om människors psykiska hälsa att man hjälpa på olika sätt som deras negativa känslor, tankar och de ska få behandling.

Kommentar från en elev som läst Sebastian och trollet under sin utbildning till undersköterska

Några av de mest intressanta av novellen inkluderar hur den använder trollet som en metafor för inre styrka och förändring. Trollet representerar en del av Simon själv som han behöver återupptäcka för att kunna bryta sin isolering och hitta tillbaka till livet. Som undersköterska kan man dra flera viktiga lärdomar från "Simon och trollet": Simon befinner sig i en djup depression och novellen visar hur avgörande det är att ha någon som kan nå fram till en person i sådant tillstånd. För undersköterskor är det viktigt att förstå hur mycket emotionellt stöd och närvaro kan betyda för patienter som kämpar med psykiska sjukdomar. Trollet hjälper Simon att ta små steg ut ur sin bubbla, vilket påminner oss om att återhämtning från depression eller isolering ofta sker gradvis. Som vårdgivare är det viktigt att ha tålamod och att uppmuntra även de minsta framstegen hos patienter. Novellen understryker hur viktigt det är med mänskliga relationer. Att känna sig sedd och förstådd kan göra en enorm skillnad för någon som känner sig isolerad och ensam. Som undersköterska är det viktigt att bygga en förtroendefull relation med patienter och att visa genuint intresse för deras välbefinnande. Simon och trollets vänskap ger hopp om att återhämtning är möjlig, även från de mörkaste stunder. Att förmedla hopp och tro på förbättring är en central del av vård och omsorg, och det kan ha en stor positiv på patientens mentala hälsa.

Kommentar från en lärare som undervisar i psykologi och psykiatri

Det är alltid bra att ha ett mer konkret exempel på någonting, som det blir med texterna man läser här. Då reflekterar man över frågeställningar utifrån en helhetssyn på människan och det får man ju i litteraturen, då har man ju en berättelse om hela personen. Det är jättebra att de får resonera kring psykisk hälsa och ohälsa.

Block 6 – En introduktion till muntlig framställning

Även om den muntliga förmågan tränas ständigt genom boksamtal och diskussioner behövs en mer formell introduktion av den muntliga framställning som också testas vid nationella provet, och vid något tillfälle ska detta ske. Det kan göras som ett eget litet moment, men kopplat till någon vårdkurs där mycket stoff ska processas. I det här blocket får eleverna möta de formella betygskriterierna som också följs i det nationella provet. De lyckas ofta inte första gången, utan här är den formativa återkopplingen viktig. Den kollektiva lärprocessen är också viktig, och här kan eleverna stötta varandra väldigt fint i processer om att vara nervös, inte veta hur man gör en PowerPoint etcetera. Vi brukar jobba enligt modellen "Three stars and a wish", det vill säga att varje deltagare ska få höra tre saker som de gjort bra och en sak de kan göra bättre. Den här återkopplingen görs av klasskompisarna för att också stärka dem i att se vad som görs bra och kan göras bättre.

Exempel på stoff som vi brukar bearbeta med muntlig framställning

- **Cellens delar**
Introduktionen av anatomi är ofta något av en chock och det brukar vara bra att gemensamt bearbeta den här nya kunskapsvärlden. Vi brukar ta fram en bild av cellen och sedan låta alla elever turas om att stå framme vid tavlan och presentera vad alla delar har för funktion. Detta är ofta tidigt i utbildningen och blir ett sätt att både träna kunskap, öka gruppgemenskapen och träna på muntlig framställning genom att avdramatisera att stå framme vid tavlan.
- **Funktionsnedsättningar**
I ämnet funktionsförmåga och funktionsnedsättning introduceras många nya begrepp och detta kan man fånga upp med enkla presentationer, vad får till exempel olika funktionsnedsättningar för påverkan på individens liv?
- **Olika sjukdomar**
Återkommande är att eleverna ska lära sig sjukdomar och kopplat till detta symptom, behandling och hur man kan förebygga sjukdomarna. Det här är också något som kan fungera bra för muntliga presentationer, och det hjälper eleverna att tydliggöra skillnaden mellan olika fysiska och psykiska sjukdomar. Ämnen där detta förekommer är till exempel omvårdnad, hälso- och sjukvård samt psykiatri.
- **Lagar och bestämmelser**
I ämnet social omsorg tas en lång rad lagar och bestämmelser upp, och det kan vara mycket intressant att presentera och diskutera hur dessa lagrum påverkar individen och samhället. Lagarna är dock komplexa och här behöver ofta mina elever en hel del stöttning genom att vi exempelvis går igenom lagtexternas första paragraf för att förstå syftet med lagen. Att sedan presentera lagen för att medvetandegöra sig själv kring vad som är skillnaden på exempelvis socialtjänstlagen, hälso- och sjukvårdslagen och lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) är aldrig fel.

Block 7: Språk och makt – om språksociologi och dess relevans för vården

För att kunna ta upp det centrala innehåll och examinera de betygskriterier som rör språksociologi brukar undervisningen också innehålla en teoretisk genomgång av det centrala innehållet i sva nivå 1, nämligen:

”Språk och språkanvändning med särskild betoning på språklig variation i talat och skrivet språk. Hur språklig variation hänger samman med geografisk och social bakgrund, ålder och kön samt hur makt, normer och identitet kan komma till uttryck i språkanvändning.”

Det här är spännande att diskutera med elever som kan reflektera mycket kring språkanvändning dels i sina hemländer, dels i Sverige. Vi tar alltid avstamp i teorin kombinerat med de egna erfarenheterna men målet med det här blocket är att reflektera och analysera över hur språklig variation påverkar kommunikation och bemötande ute på arbetsplatsen. Under blockets gång får eleverna också reflektera över sin egen ideolekt samt analysera sitt eget modersmål i jämförelse med det svenska språket

Blocket examineras med en uppgift om att fördjupa sig i någon teoretisk aspekt: dialekter, sociolekter, kronolekter, sexolekter – och sedan presentera fakta tillsammans med exempel från sin praktik/APL. Det har lett till många fina presentationer där eleverna verkligen reflekterat kring skillnaderna mellan hur unga och äldre pratar, och kanske framför allt skillnaden mellan hur äldre män och kvinnor pratar. Det hela är en uppgift som har som mål att stärka deras förståelse för hur man måste anpassa kommunikation och bemötande på arbetsplatsen. Uppgiften presenteras i sin helhet i appendix.

Reflektion

Under arbetet med det här momentet brukar vi få många klassrumsdiskussioner om det egna språket, vad som påverkat det och hur det hänger ihop med den egna identiteten. Språksociologi hänger ju ihop med var man kommer ifrån, vilka man umgås med och vilka normer utifrån ålder och kön som påverkar en. Att också kliva in i en yrkesroll som undersköterska medför en ny typ av språk och en av mina elever beskrev hur hen inte hade förstått något alls de första dagarna, eftersom fackspråket var helt nytt. Där finns ju så mycket specifika ord som rapport, apodos och timbalkost, men efter bara någon vecka var även dessa ord absorberade av eleven och införlivade i hens nya sociolekt – den som undersköterska.

Att få ta del av elevernas presentationer när de undersökt hur exempelvis tal och bemötande skiljer sig mellan män och kvinnor är väldigt roligt, och ofta är det träffsäkra beskrivningar kring hur de äldre kvinnorna är mer omtänksamma, medan de äldre männen ofta skämtar. Det här medför också fina samtal kring könsroller, och hur man bäst kan bemöta människor utifrån deras personlighet och attityd.

Tips på fördjupning

Slutligen vill jag ge lite tips om fördjupning.

- Texterna En didaktisk modell för yrkes- och SFI-undervisning (2018) och Att utveckla en integrerande språk- och yrkesdidaktik (2021) av Malin Dahlström och Lisa Gannå har varit viktiga för mig för att utveckla en förståelse kring komplexiteten kring att kombinera språk och yrke.
- Boken Stärk språket, stärk lärande – språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt för och med andraspråkselever i klassrummet (2002) av Pauline Gibbons har följt mig sedan starten av min lärarbana och återkommit när jag försökt anpassa min sva-undervisning utifrån vårdyrket. Speciellt följande kapitel har varit viktiga:

Kapitel 2 om tal i klassrummet och att skapa sammanhang för språkinläring (s. 35-65)

Kapitel 3 om att gå från tal till skrift (s. 66-79)

Kapitel 4 som handlar om ett integrerat synsätt på att skriva på sitt andraspråk i alla ämnen (s. 80-110)

Kapitel 7 om ett integrerat arbetssätt över ämnesgränserna (s. 161-186)

Listan med övningar (s.187)
- Kursen Språkutvecklande arbetssätt på yrkesprogram, 7,5 hp under ledning av Katarina Lagercrantz All var mycket givande för mig att gå hösten 2021. Kursen ges på Stockholms universitet. Numera finns där också en kurs som heter Språkutvecklande arbetssätt på arbetsplatsen.
- Boken Flerspråkighet, identitet och lärande: skola i ett föränderligt samhälle (2010) av Nigel Musk och Åsa Wedin läste vi under kursen Språkutvecklande arbetssätt på yrkesprogram och den gav flera viktiga insikter om elevernas flerspråkighet och hur viktigt det är att låta det få vara en resurs i klassrummet.
- NC-podden Språk och yrke (2018) av Malin Dahlström och Lisa Gannå har 14 avsnitt och har gett mig mycket inlevelse i hur det kan vara att arbeta anpassat, vilka vinster det ger och vilka utmaningar som finns. I podden får man följa deras arbete med att pröva ut och utveckla en didaktisk modell för hur lärare kan arbeta med elever som är nybörjare i språket samtidigt som de går en yrkesutbildning på gymnasial nivå.
- Skolverkets webbseminarier om kombinationsutbildningar (2021) var mycket givande för mig. Det är en serie om fyra delar enligt följande:

Utgångspunkter för språk- och yrkesintegrerande undervisning inom kombinationsutbildning del 1

Utgångspunkter för språk- och yrkesintegrerande undervisning inom kombinationsutbildning del 2

Utgångspunkter för språk- och yrkesintegrerande undervisning inom kombinationsutbildning del 3

Utgångspunkter för språk. och yrkesintegrerande undervisning inom kombinationsutbildning del 4

Du hittar webbseminarierna på Youtube.

- Samtalsmaterialet Prata om jobbet som finns på Vård- och omsorgscollege webbplats är en serie samtalsträffar där man diskuterar olika teman som bemötande, sekretess, telefonsamtal, olika former av kommunikation, kulturkrockar med mera. Det är framtaget av mig och min vårdlärarkollega Eva Widman Röjerås och är tänkt att användas på arbetsplatser, men det är också uttestat i klassrum och fungerar utmärkt att ha som stöd för yrkesnära diskussioner med sva-elever.

APPENDIX

Mallar för vårddokumentation

Dessa mallar är framtagna av mig utifrån rubriker i Life care. Mina deltagare säger att det inte är exakt samma men att det ger god träning. Den digitala miljön med rullistor och boxar att kryssa i har varit svår att efterlikna. Att träna med mallar likt dessa kan hjälpa eleverna att hitta rätt struktur i sitt skrivande, men också att känna igen ord och begrepp. Alla fel på mallarna är mitt ansvar. Jag rekommenderar dock att man gör egna mallar utifrån det digitala system som används i den egna kommunen för autentiska uppgifter.

Genomförandeplan (OBS, del av genomförandeplan, en insats utifrån ett levnadsområde)

Avser (namn och personnummer):		Upprättad datum:	
Individen delaktig: JA / NEJ		Kommentar individens delaktighet:	
Närstående (namn och relation):		Övriga deltagare (namn och funktion):	
Aktivitet:			
Bedömt funktionstillstånd: (grad av begränsning)	Avsett funktionstillstånd: (grad av begränsning)	Inriktning på stödet:	
Avsett funktionstillstånd (fritext):			
Mål för insats:			
Resurs / Risk			
Hur			
När			
Vem			

Avvikelse rapport

Beskrivning av händelsen			
Datum när händelsen inträffade		Tid när händelsen inträffade	
Datum när händelsen uppmärksammades		Tid när händelsen uppmärksammades	
Plats för händelsen			
Vilka konsekvenser har händelsen medfört eller hade kunnat medföra för den enskilde?			
Vilka omedelbara åtgärder har vidtagits			
Har liknande inträffat tidigare?	Ja	Nej	Vet ej
Är det troligt att händelsen kan inträffa igen?	Ja	Nej	Vet ej
Förslag på åtgärder (frivilligt)			
Övrig information av betydelse (frivilligt)			

Kopieringsunderlag till uppgifter

Detta är ett tillägg med kopieringsunderlag för uppgifterna till den studieplanering som presenteras i del 3 i Stöd till att anpassa sva nivå 1 utifrån vård- och omsorgselevernans behov. Studieplaneringen är indelad i block. I stödets del 3 introduceras dessa block. Där finns också mina reflektioner kring studieplaneringen och de respektive blocken samt texter som elever skrivit och elevers och yrkeslärares kommentarer om de respektive blocken.

I detta appendix finns kompletterande information angående block 1-7. Här finns också mer detaljerad information om olika uppgifter som ingår i blocken samt material knutet till uppgifterna. Blocken presenteras i varsina avsnitt. Initialt delas tankar kring hur centralt innehåll och betygskriterier kan hanteras.

Utgångspunkter

- Det här är ett stöd till läraren, men uppgifterna märkta med kopieringsunderlag kan ges direkt till eleverna.
- Det här är mitt sätt att göra det på men det finns ju många fler, så klart. Det är fritt att modifiera eller inspireras av uppgifterna.
- Materialet får kopieras.

Block 1: Anna, Hanna, Johanna och elevernas egna släktrönik

Under detta block har eleverna i uppgift att:

- Läs den lättlästa versionen av Anna, Hanna, Johanna av Marianne Fredriksson (2007).
- Fylla i loggboken för att reflektera över hur Välfärdssverige utvecklats. (kopieringsunderlag)
- Diskutera reflektionsfrågor kring hur samhället har utvecklats. Koppla gärna till ämnet social omsorg. (kopieringsunderlag)
- Skriva en egen släktrönik med inspiration från läsningen. (kopieringsunderlag)

Att genomföra dessa moment berör centralt innehåll i svenska som andraspråk nivå 1 och ämnet svenska som andraspråk både när det gäller skriftlig förmåga men också läsning av skönlitteratur.

Boken kan också läsas för att tangera centralt innehåll i ämnet social omsorg då handlingen berör Sveriges historiska utveckling från 1870-talet till nutid, våld i nära relation under olika tider samt olika livsvillkors påverkan på människors liv.

Centralt innehåll från social omsorg nivå 1 som skulle kunna beröras:

Den historiska utveckling som har haft en avgörande betydelse för dagens vård och omsorg i Sverige.

Olika livsvillkors påverkan på människors livskvalitet, hälsa, lycka och syn på det goda livet.

Våld i nära relation.

Centralt innehåll från social omsorg nivå 2 som skulle kunna beröras:

Sociala och kulturella perspektiv på människan och deras konsekvenser och möjliga lösningar.

Här finns alltså möjligheter till samläsning med vårdlärare som kan få mer stoff till sin undervisning. Det skulle också vara möjligt att skapa samexaminerande uppgifter och koppla boken till mål i ämnet social omsorg, exempelvis genom att ha gemensamma boksamtal.

Loggbok Anna, Hanna, Johanna

	Hanna	Johanna	Anna
Vilken tid är det?			
Hur bor man?			
Hur jobbar man?			
Hur mycket utbildning får man?			

Hur är kvinnans situation?			
Hur är det att bli gravid utanför äktenskapet?			
Hur fungerar sjukvården?			
Hur är det att vara anhörig?			
Förekommer det våld i avsnittet? På vilket sätt?			

Analysfrågor när läsningen är klar

- Vilka likheter och skillnader finns det mellan de olika kvinnornas liv?

- Hur har samhället med fokus på välfärdsstaten utvecklats?

- Hur har kvinnans situation utvecklats?

- Vad var mest intressant med boken, enligt dig?

Din släktrönika

Nu är det dags för dig att skriva din släktrönika. Du ska skriva om tre generationer, precis som i boken om "Anna, Hanna och Johanna". Till exempel: Du, din mamma, din mormor.

Tänk på det här:

- En inledning där du presenterar vad du ska skriva om.
- Tre stycken – ett för varje person där du berättar om deras liv, utbildning, arbete och vilka språk de pratar.
- En avslutning där du skriver likheter och skillnader mellan era liv, och hur samhället har utvecklats under tiden sedan den äldsta personen föddes tills idag.

Anteckna dina tankar i det här formuläret innan du börjar skriva

Inledning	
Stycke 1	
Stycke 2	
Stycke 3	
Avslutning	

Block 2: Eldens hemlighet och en argumenterande text om vad funktionshinder egentligen är

Under detta block har eleverna i uppgift att:

- Läsa Eldens hemlighet av Henning Mankell.
- Svara på frågorna till läsloggen för kapitel 1-3.
- Avsluta meningarna för att träna på bisatsinledare.
- Svara på reflektionsfrågorna till kapitel 4-6.
- Skriva en argumenterande text för att bearbeta begrepp som funktionsnedsättning och funktionshinder kopplat till läsningen.

Att genomföra dessa moment berör centralt innehåll i svenska som andraspråk nivå 1 och ämnet svenska som andraspråk både när det gäller skriftlig förmåga men också läsning av skönlitteratur.

Boken kan också läsas för att tangera centralt innehåll i ämnet funktionsförmåga och funktionsnedsättning då handlingen exempelvis berör fysiska funktionsnedsättningar och vilka konsekvenser de får i vardagen och hur de påverkar livsvillkoren för huvudpersonen.

Centralt innehåll från funktionsförmåga och funktionsnedsättning nivå 1 som skulle kunna beröras:

- Centrala begrepp inom området.
- Fysiska funktionsnedsättningar.
- Konsekvenser i vardagen och i den dagliga livsföringen samt hur dessa påverkar livsvillkoren hos personer med funktionsnedsättningar.

Centralt innehåll från funktionsförmåga och funktionsnedsättning nivå 2 som skulle kunna beröras:

- Fysiska funktionsnedsättningars påverkan på barns och ungas utveckling.
- Identitetsutveckling och hur självbilden kan påverkas vid funktionsnedsättning.
- Utanförskap i samband med funktionsnedsättning.

Betygskriterier från ämnet funktionsförmåga och funktionsnedsättning som skulle kunna vara aktuella:

- Eleven visar godtagbara/goda/mycket goda kunskaper om funktionsnedsättningar och deras konsekvenser för människors liv.

Här finns alltså möjligheter till samläsning med vårdlärare som kan få mer stoff till sin undervisning. Det skulle också vara möjligt att skapa samexaminerande uppgifter och koppla boken till mål i ämnet funktionsförmåga och funktionsnedsättning, exempelvis genom att ha gemensamma boksamtal.

Läslogg som underlag för boksamtal

Frågor till Läslogg av Eldens hemlighet kapitel 1-3 (sidnummer angivna efter utgåva 2007)

1. Sofia har drömt. Hur mår Sofia när hon vaknat? (s. 13)

2. Sofia beskriver en morgon. Vad tror du det är som har hänt? (s. 13)

3. Vad betyder rynkig och skälvande? Beskriv orden och använd orden i en mening. (s. 14)

4. Sofia känner smärta/sorg/hunger/ensamhet. Varför känner hon så här? (s. 15)

5. "Hon hörde alltid musik i sitt inre när hon tänkte på den här tiden". Det här är en metafor. Vad betyder den? (s. 15)

6. "Men minnet var som ett ärr i huden, som aldrig gick bort". Det här är också en metafor. Vad betyder den? (s. 15)

7. "De var människor men de liknade monster" Det här är också en metafor. Vad betyder den? (s. 16)

8. Sofia förstår vad som menas med Dödens tystnad. Vad är det hon förstår, och varför är döden tyst? (s. 16)

9. Sofia och Maria är rädda. Vad skulle du vilja säga till dem? s. 17)

10. Muazena har berättat om den största fasan. Vad betyder ordet fasa, och vad är det Muazena menar? (s. 17)

11. Vad får du för intryck av den gamla kvinnan? (s. 18)

12. Sofias drömmar visas på symtom för PTSD. Kolla upp vad det betyder. Varför har Sofia PTSD? Vilka andra symtom kan finnas? (s. 19)

13. Den äldre kvinnan säger: "Hit kom jag". Vad menar hon, och vad händer? (s. 20)

14. Hur hanterar Lydia den äldre kvinnan? (s. 21)

15. Sofia fortsätter drömma. Hur skulle hon kunna få hjälp? (s. 22)

16. Var vill Sofia komma fram? (s. 23)

17. De träffar en man som nästan är blind. Hur påverkas han av det? (s. 24)

18. Beskriv kasam och reflektera över hur Sofias familjs kasam har påverkats. (s. 24)

19. Hur har familjens kasam förändrats nu? (s. 27)

20. Sammanfatta kapitel 3 och berätta hur Sofias familj har det nu. Vad tror du kommer hända sen? (s. 28-40)

Beskriv Sofia genom att slutföra meningarna

- Sofia, som ...
- Eftersom Sofia ...
- Sofias familj måste fly eftersom ...
- När banditerna kommer ...
- Att vandra långt utan skor är ...
- Man förstår att Sofia upplevt ett trauma eftersom ...
- Att bemöta en människa i sorg är
- Man skulle kunna hjälpa Sofias familj genom att ...
- När de träffade den äldre kvinnan ...
- Jag tror att ...

Reflektionsfrågor och uppgifter till kapitel 4-6

1. Beskriv vilka karaktärer som finns med i boken.

2. Vad vet vi om huvudkaraktären Sofia?

3. Berätta utförligt om den traumatiska händelsen som systerarna är med om.
Ta med viktiga detaljer och citat.

4. Hur kommer den traumatiska händelsen påverka deras liv?

5. Beskriv sjukhusmiljön och de människor som jobbar där.
Ta med detaljer och citat.

6. Hur utvecklar sig Sofias liv efter olyckan?

Skrivuppgift: En argumenterande text om funktionshinder

I boken "Eldens hemlighet" får vi lära känna Sofia. Sofia råkar ut för flera traumatiska händelser som påverkar hennes liv i stor utsträckning – och även hennes kropp.

Hur påverkas Sofia av det här? Skulle du säga att Sofia får en funktionsnedsättning, eller ett funktionshinder? Argumentera för din sak. När du argumenterar måste du ha med flera olika bevis för din åsikt, och du ska ta med exempel från boken.

Tänk på det här:

- Testa att använd strukturer som: "för det första... för det andra...", "dessutom", "ett annat exempel", "man kan också tänka",
- Testa att använd ord som: eftersom, när, som, för att, samtidigt som, i stället, först, sedan, och
- Testa att använd satsadverb som: faktiskt, nämligen, åtminstone.

Anteckna dina tankar i modellen nedan innan du börjar skriva.

Inledning	
Argument 1	
Argument 2	
Argument 3	
Eventuellt motargument	
Avslutning	

Block 3: Ro utan åror och en resonerande text om den palliativa vårdens fyra hörnstenar

Under detta block har eleverna i uppgift att:

- Läs Ro utan åror av Ulla-Carin Lindqvist.
- Svara på frågor till läslogg under läsningens gång.
- Genomföra analysuppgiften kring hur den palliativa vårdens fyra hörnstenar exemplifieras i boken.
- Skriva en resonerande text om hur den palliativa vården gestaltas i boken Ro utan åror.

Att genomföra dessa moment berör centralt innehåll i svenska som andraspråk nivå 1 och ämnet svenska som andraspråk både när det gäller skriftlig förmåga men också läsning av skönlitteratur.

Boken kan också läsas för att tangera centralt innehåll i ämnet omvårdnad då handlingen exempelvis berör personcentrerad vård och teamarbete och att bokens hela fokus handlar om omvårdnad och etiska förhållningssätt i livets slutskede.

Centralt innehåll från omvårdnad nivå 1 som skulle kunna beröras:

- Biståndsbedömning och vårdplanering samt deras syfte och innehåll.
- Personcentrerad vård och teamarbete.
- Omvårdnad och etiskt förhållningssätt i livets slutskede.
- Etiska frågeställningar och yrkesetiskt förhållningssätt i vård- och omsorgsarbete.

Centralt innehåll från omvårdnad nivå 2 som skulle kunna beröras:

- Omvårdnad i livets slutskede, smärtlindring och omhändertagande efter döden.
- Etiska frågeställningar och yrkesetiskt förhållningssätt i vård- och omsorgsarbete.
- Interprofessionella samarbeten.

Betygskriterier från ämnet omvårdnad som skulle kunna vara aktuella:

- Eleven uppmärksammar och dokumenterar symtom och förändringar i människors hälsotillstånd på ett godtagbart/gott/mycket gott sätt. Eleven använder centrala begrepp inom området med viss säkerhet/säkerhet/god säkerhet.

Här finns alltså möjligheter till samläsning med vårdlärare som kan få mer stoff till sin undervisning. Det skulle också vara möjligt att skapa samexaminerande uppgifter och koppla boken till mål i ämnet omvårdnad, exempelvis genom att ha gemensamma boksamtal.

Frågor till läslogg för Ro utan åror (utgivningsår: 2022)

1. Svara på frågan på s. 7!

2. Varför säger Ulla-Carins man (Olle): "Du orkar ju ingenting nuförtiden, Usse."
(s. 9)

3. Vad händer när Ulla-Carin ska hänga tvätt? (s. 10)

4. På vilket sätt krockar Ulla-Carins yrkesroll med hennes roll som mamma? (s. 11)

5. Hur långa dagar jobbar Ulla-Carin? (s. 12-13)

6. Varför är Ulla-Carin van att bli igenkänd? (s. 14)

7. Vilken information får Ulla-Carin av sina läkare? (s. 16-17)

8. Varför skulle ett diskbräck kännas befriande för Ulla-Carin? (s. 18)

9. Vilka hjälpmedel köper Ulla-Carin? (s. 19)

10. Vilka symtom upplever Ulla-Carin? (s. 20-21)

11. Varför köper Ulla-Carin en kaktus? (s. 23)

12. Varför vill Ulla-Carins kollegor bortförklara hennes problem? (s. 24)

13. Varför tror inte arbetsterapeuten att det är ALS? (s. 25)

14. Vad får Ulla-Carin i 50-årspresent? Hur blir hennes fest sen? (s. 26-27)

15. Vad menar Olle när han säger: "Du måste ge barnen en chans"? (s. 28)

16. Varför vill Ulla-Carin gå på festen? (s. 29)

17. Vad betyder Ulla-Carins dröm på sidan 31?

18. Hur dör man av ALS? (s. 32-33)

19. Vilken information får Ulla-Carin av läkaren? (s. 32)

20. Vad menar doktorn med att Ulla-Carins familj är hennes Hawaii? (s. 32)

21. Hur är det för Ulla-Carin att möta syster Margaretha? (s. 36)

22. Vad händer den sjätte juni? (s. 37)

23. Vilken roll fyller gosedjuren? (s. 37)

24. Vad betyder Ulla-Carins dröm på sidan 38-39?

25. Kan du sammanfatta vad Pontus, Ulla-Carins son, skriver i sin dagbok? (s. 41)

26. Varför känner Ulla-Carin sig oduglig? (s. 42)

27. Vad menar hon med att "snapsen är iskyld också den här torsdagen" på s. 44?*

28. Vad är kopplingen mellan syndastraff och sjukdom? (s. 45)

29. Vad händer med den som är sjuk i ALS? (s. 47)

30. När ska Ulla-Carin dö? (s. 48)

31. Hur blir Ulla-Carin bemött när hon behöver extra stöd? (s. 50)

32. Vad behöver Ulla-Carin hjälp med? (s. 52-55)

33. Vad menar hon med "Hur skulle Aden från Somalia klara sig?" som hon skriver på s. 55?

34. Får sjukdomen Ulla-Carin att se mer positivt eller negativt på livet? (s. 57)

35. Hur kan man förbereda barn på att en förälder ska dö? (s. 61-66)

36. Hur kommunicerar Ulla-Carin med sina barn? (s. 64 + 69-70)

37. Vilka hjälpmedel får Ulla-Carin nu? Hur känner hon kring det? (s. 71-73)

38. Hur vill Ulla-Carin att det ska vara när hon dör? (s. 74)

39. Vad behöver Ulla-Carin hjälp med? (s. 75)

40. Hur vill barnen utveckla sitt språk med Ulla-Carin? (s. 80)

41. Vilka insatser får Ulla-Carin? (s. 81-82)

42. Vilka egna erfarenheter har Ulla-Carin av att arbeta inom vården? (s. 81-82)

43. Hur är Ulla-Carin och Mimmis relation? (s. 85-86)

44. Varför blir Ulla-Carin ledsen för att de glömmer byxorna? (s. 89)

45. Hur går det för Ulla-Carins barn? (s. 91-93)

46. Vad har Ulla-Carins yngsta dotter Carin lärt sig av sin mammas sjukdom? (s. 94-95)

47. Ulla-Carin jämför sitt liv med tidigare. Vad har förändrats? (s. 99)

48. Hur är Ulla-Carins möte med prästen? (s. 103)

49. Varför vill inte Ulla-Carin till sjukhuset? Hur mår de runtomkring henne?
(s. 106-107)

50. Vad menar prästen händer när man dör? (s. 113-115)

51. Vad ger Ulla-Carins liv mening nu? (s. 116-119)

52. Varför har Ulla-Carins dotter Ulrika inte hört av sig så ofta? (s. 120-121)

53. Hur agerar barnen i sorgen? (s. 123-124)

54. Hur beskriver kuratorn barn i sorg? (s. 125-126)

55. Hur beskriver läkaren palliativ vård? (s. 127)

56. Varför tycker läkaren att det är meningsfullt att jobba med döende personer?
(s. 128)

57. Varför slår Ulla-Carin Mimmi på sidan 139?

58. På vilket sätt sätts relationer på prov när någon blir sjuk? (s. 143-145)

59. Hur firar Ulla-Carin sin sista jul? (s. 146-148)

60. Vad har hänt med Ulla-Carins förmåga att kommunicera? (s. 148)

61. Vad tar du med dig från barnens efterord till boken? (s. 151-152)

Analysuppgift: De fyra hörnstenarna i palliativ vård

I Döden angår oss alla – Värdig vård vid livets slut (SOU 2001:6) formulerades fyra hörnstenar i palliativ vård. Dessa utgår från WHO:s definition av palliativ vård och människovärdesprincipen.

Er uppgift är att ta fram fem exempel per hörnsten från boken "Ro utan åror". Ni ska också skriva upp vilken sida det står på.

Symtomlindring – Smärta och andra svåra symtom lindras, samtidigt som patientens integritet och autonomi beaktas. Symtomlindringen innefattar såväl fysiska som psykiska, sociala och existentiella behov.

1.

2.

3.

4.

5.

Teamarbete (multiprofessionellt samarbete)

1.

2.

3.

4.

5.

Kommunikation och relation – i syfte att främja patientens livskvalitet. Det innebär god inbördes kommunikation och relation inom och mellan arbetslag och i förhållande till patienten och dennas närstående.

1.

2.

3.

4.

5.

Stöd till närstående – under sjukdomen och efter dödsfallet. Det innebär ett erbjudande till de närstående att delta i vården och att få stöd, såväl under patientens sjukdomstid som efter dödsfallet.

1.

2.

3.

4.

5.

Resonerande text: Ro utan åror

Om någon har en obotlig sjukdom ger man den personen palliativ vård. Det betyder vård för att lindra, inte bota. Det här är en mycket svår situation för alla inblandade – dels den sjuke, dels anhöriga och slutligen också för personalen som ska vårda. Inom palliativ vård finns det fyra olika hörnstenar: lindra smärta, teamarbete, kommunikation och stötta anhöriga.

Din uppgift är att diskutera vilka exempel på de här fyra hörnstenarna som man kan se i boken "Ro utan åror" som är skriven av Ulla-Carin Lindqvist under perioden när hon var sjuk i ALS. Syftet med inlägget är att väcka intresse i frågan och ge läsarna perspektiv på ämnet.

Resonera kring vilka exempel på den palliativa vårdens fyra hörnstenar som finns i boken. Diskutera hur den palliativa vården som Ulla-Carin får skulle kunna bli bättre. Presentera något från Ulla-Carins bok "Ro utan åror" som är relevant för ditt resonemang. Tänk på att presentera källa.

Rubrik: Vård i livets slut**Tänk på det här:**

- Inledning: Presentera vad du ska skriva om (palliativ vård – vad är det?) och vilken källa du har (Ro utan åror)
- Huvuddel
- Stycke 1: Resonera kring vilka exempel på de fyra hörnstenarna som du har hittat i boken.
- Stycke 2: Diskutera hur den palliativa vården som Ulla-Carin får skulle kunna bli bättre.
- Frivilligt: Stycke 3: Koppla det här till egna erfarenheter eller tankar.
- Avslutning: Sammanfatta det viktigaste och vad man som undersköterska kan lära sig av den här boken.

Block 4: Och varje morgon blir vägen hem längre och längre och en resonerande text om demenssjukdomar

Under detta block har eleverna i uppgift att:

- Läs kortromanen Och varje morgon blir vägen hem längre och längre av Fredrik Backman.
- Svara på fem reflektionsfrågor som kopplar läsningen närmare vårdrelaterade frågor.
- Skriva en resonerande text om hur det är att ha en minnessjukdom enligt boken.

Att genomföra dessa moment berör centralt innehåll i svenska som andraspråk nivå 1 och ämnet svenska som andraspråk både när det gäller skriftlig förmåga men också läsning av skönlitteratur.

Boken kan också läsas för att tangera centralt innehåll i ämnet gerontologi och geriatrik då handlingen exempelvis berör olika perspektiv på åldrandet och hur betydelsefullt samarbete med närstående är. Det går också att analysera kognitiva sjukdomar kopplat till boken.

Centralt innehåll från ämnet gerontologi och geriatrik som skulle kunna beröras:

- Det normala åldrandet samt fysiska, psykiska, sociala, kulturella och existentiella perspektiv på åldrandet.
- Samarbete med närstående för ökad delaktighet i form av närståendestöd, teamarbete och olika frivilligorganisationer.
- Kognitiva sjukdomar, däribland demenssjukdomar, deras olika faser samt specifika hjälpbehov och utredningar. Kartläggning och individuell bemötandeplan, utifrån beteendemässiga och psykiska symptom vid demens (BPSD).
- Etiska dilemman vid vård av kognitiva sjukdomar, däribland demens.
- Bibehållande av den äldres integritet, värdighet och delaktighet vid kognitiva sjukdomar.

Betygskriterier från ämnet gerontologi och geriatrik som skulle kunna vara aktuella:

- Eleven visar godtagbara/goda/mycket goda kunskaper om olika kognitiva sjukdomar, äldrepsykiatriska och geriatrika tillstånd samt relaterade behandlingar.

Här finns alltså möjligheter till samläsning med vårdlärare som kan få mer stoff till sin undervisning. Det skulle också vara möjligt att skapa samexaminerande uppgifter och koppla boken till mål i ämnet gerontologi och geriatrik, exempelvis genom att ha gemensamma boksamtal.

Uppgift: reflektionsfrågor

1. Hur kan man förstå att Noahs farfar har en minnessjukdom?

2. Vilka tecken på begynnande, mild, måttlig och svår demens kan man se i boken?

3. Finns exempel på afasi, apraxi och agnosi i boken?

4. På vilket sätt påverkas anhöriga av farfaderns sjukdom?

5. Vad kan du som undersköterska lära dig av den här boken?

Resonerande text: Och varje morgon blir vägen hem längre och längre

Att få en minnessjukdom som demens eller Alzheimers är smärtsamt för både individen och anhöriga. Vem är man om man inte längre känner igen sin familj, eller kommer ihåg var man bor? I kortromanen "Och varje morgon blir vägen hem längre och längre" (2017) av Fredrik Backman får vi lära känna Noah och hans farfar när de leker sina lekar, och diskuterar om livet. På vilket sätt kan man märka att Noahs farfar har en minnessjukdom?

Din uppgift är att diskutera på vilket sätt det märks att Noahs farfar har en minnessjukdom. Du ska skriva en resonerande text om det här som ger perspektiv på hur det är att ha en minnessjukdom.

Resonera kring vilka olika symtom som Noahs farfar har. Diskutera vilken fas av demens han befinner sig i, och om det här förändras. Ta med exempel från Backmans kortroman som är relevanta för ditt resonemang. Tänk på att ha med källa.

Rubrik: Att förlora någon som fortfarande finns kvar**Tänk på det här:**

- Diskutera hur man kan märka att Noahs farfar har en minnessjukdom.
- Använd fakta från ämnet gerontologi och geriatrik.
- Redovisa källa!
- Skriv inledning, huvuddel och avslutning.

Block 5: Sebastian och trollet, Jag for ner till bror och en resonerande text om vilken hjälp psykologin har att erbjuda vid mänskligt lidande

Under detta block har eleverna i uppgift att:

- Läsa novellen Sebastian och trollet av Fredrik Backman samt ett textutdrag ur Jag for ner till bror av Karin Smirnoff (kapitel 2, 4 och 7).
- Svara på frågor till läsloggen.
- Skriva en resonerande text om hur människor påverkas av psykisk hälsa.

Att genomföra dessa moment berör centralt innehåll i svenska som andraspråk nivå 1 och ämnet svenska som andraspråk både när det gäller skriftlig förmåga men också läsning av skönlitteratur.

Boken kan också läsas för att tangera centralt innehåll i ämnet psykologi då handlingen exempelvis berör olika psykologiska frågeställningar utifrån en helhetssyn på människan men också psykologiskt samspel och möjliggör att man kan jämföra olika principer och processer.

Centralt innehåll från psykologi nivå 1 som skulle kunna beröras:

- Psykosocialt samspel, däribland identitet och grupprocesser.
- Psykisk hälsa, däribland psykologiska skydds- och riskfaktorer samt hur psykisk ohälsa kan förebyggas och behandlas.
- Reflektion över psykologiska frågeställningar utifrån en helhetssyn på människan.
- Reflektion över samt kritisk granskning och jämförelse av olika psykologiska principer och processer.

Betygskriterier från ämnet psykologi som skulle kunna vara aktuella:

- Eleven visar godtagbara/goda/mycket goda kunskaper om faktorer som påverkar människors tänkande, kännande och handlande.
- Eleven visar godtagbara/goda/mycket goda kunskaper om mänskligt beteende i olika sociala sammanhang.
- Eleven redogör översiktligt/utförligt/utförligt och nyanserat för faktorer som påverkar psykisk hälsa och ohälsa samt hur psykisk ohälsa kan förebyggas och behandlas.
- Eleven granskar, jämför och värderar olika psykologiska principer och processer på ett enkelt/utvecklat/välutvecklat sätt.

Här finns alltså möjligheter till samläsning med vårdlärare som kan få mer stoff till sin undervisning. Det skulle också vara möjligt att skapa samexaminerande uppgifter och koppla boken till mål i ämnet psykologi, exempelvis genom att ha gemensamma boksamtal.

Uppgift: Reflektionsfrågor under läsning för Sebastian och trollet

1. Hur mår Sebastian?

2. Vilka finns i hans miljö?

3. Hur ser hans automatiska tankar ut?

4. Hur ser hans medvetna tankar ut?

5. Vad kan trollet tänkas representera för något?

6. Vad vill Sebastians mardrömmar, monster, svagheter och värsta tankar?

7. Varför fortsätter Sebastian att simma?

8. Vad gör han i stället för att bränna upp repet?

9. Varför vill trollet ha frukost, tror du?

10. Vad säger trollet att det finns utanför bubblan?

11. Vilken hjälp tror du att Sebastian kan få av KBT?

**Uppgift: Reflektionsfrågor under läsning av utdraget ur Jag för ner till bror
(kapitel 2, 4 och 7)**

1. Vilken typ av social kontroll upplever Jaana? (Intern/extern? Formell/informell?)

2. Kan du sammanfatta Jaanas sociala situation? Känner hon ett behov av att passa in?

3. Vilka grupper tillför Jaana? Vilka grupper tillhör hon inte?

4. Vilken är hennes primära/sekundära grupp?

5. Utsätts Jaana för gruptryck?

6. Vad tror du kommer hända med Jaana? Tror du hon kommer stanna i byn?
Kommer hon trivas på sitt nya jobb?

Resonerande text: utifrån novellen Sebastian och trollet och textutdraget från boken Jag for ner till bror

Att människans hälsa inte bara påverkas av fysiska faktorer är allmänt känt. På vilket sätt påverkas människors psykiska hälsa? Hur kan man få hjälp om man har psykisk ohälsa? I Fredrik Backmans novell om Sebastian beskriver han en pojke som har ohälsosamma tankar, och i Karin Smirnoffs roman Jag for ner till bror beskrivs bland annat hur svårt det kan vara att passa in.

Din uppgift är att diskutera hur människor påverkas psykologiskt i vårt samhälle. Använd exempel från kursen psykologi 1, och novellen "Sebastian och trollet" samt textutdraget "Jag for ner till bror" i din text. Din text ska lyfta fram olika perspektiv.

Resonera kring hur människor påverkas av sin psykiska hälsa utifrån texterna. Diskutera vilken hjälp man kan få. Presentera något från novellen och textutdraget. När du ska återge olika texter kan du tänka på hur man korrekt hänvisar till källa.

Tänk på det här:

- Inledning
- Diskussion
- Motdiskussion
- Avslutning

- Formellt språk
- Fakta
- Egna erfarenheter
- Källa

- Sambandsord (dessutom, förutom, eftersom, på grund av)
- Tidsord (när, efter, i framtiden, då)
- Referatmarkörer (hävdar, understryker, lyfter fram, menar, skriver)

Block 6: Om muntlig framställning

Under detta block har eleverna i uppgift att:

- Träna på muntlig framställning med stoff kopplat till vårdkurser.
- Söka information samt vara källkritisk.
- Använda hjälpmedel för att stärka sin kommunikation.
- Träna på att ge varandra återkoppling på respektive prestation.

Till detta block finns inga mallade uppgifter utan mitt upplägg beskrivs på sidan 60.

Det här är också upplägg som följer det centrala innehållet och betygskriterierna i sva nivå 1 när det gäller muntlig framställning, och utgör därmed även en förberedelse inför det nationella provet.

Block 7: Om språk och makt och deras inverkan på vår språkliga förståelse

Under detta block har eleverna i uppgift att:

- Bearbeta information om dialekter, sociolekter, kronolekter, sexolekter samt informellt och formellt språk (denna del bifogas inte utan har genomförts som föreläsningar i mitt klassrum)
- Reflektera över hur det allmänna och det egna språket påverkas samt vilka likheter och skillnader som finns mellan det egna modersmålet och det svenska språket.
- Analysera hur språkbilden på praktikplatsen kan se ut.
- Presentera fakta om någon av följande: dialekt, sociolekt, kronolekt och sexolekt samt ta med exempel från sin praktikplats.

I nästan samtliga vårdkurser beskrivs moment om kommunikation och bemötande, att kunna anpassa sitt språk utifrån situation och person. Det här blocket kopplas dock inte till någon särskild kurs. Istället kopplas momentet till någon av de APL-perioder eleverna gör. Detta är inte ett moment som helt lämpar sig för att sambedöma men däremot är det viktigt för elevernas förmåga till god kommunikation och bemötande att man fått reflektera kring det egna och allmänna språket.

Det här är också en uppgift som följer det centrala innehållet och betygskriterierna i sva nivå 1, och när det gäller den muntliga presentationen så utgör den även en förberedelse inför det nationella provet.

Uppgift: Vad påverkas språket av?**På vilket sätt påverkas språket av:**

1. Dialekt?

2. Sociolekt?

3. Kronolekt?

4. Sexolekt?

5. Ideolekt?

Vilken sorts språk har status?

Tänk över följande situationer och hur de påverkar personernas språkliga status:

6. Två personer träffas och inser att båda kan prata arabiska. Den ena har bara gått fem år i skola, medan den andra har läst vid universitetet. Vad är det för skillnad på deras språk?

7. En person är helt ny timvikarie på ett äldreboende, och känner att den inte förstod något alls under morgonrapporten. Varför?

8. En äldre person sitter och tittar på tv på ett äldreboende men svär och säger många fula ord. Hur påverkar det alla andra?

9. Du får höra att unga människor har svårt att klara skolan eftersom de skriver så många sms och chattmeddelanden. Stämmer det här verkligen? Vad är det för skillnad på chattspråk och skolspråk?

Jämför svenska och ditt modersmål

10. Finns det några uttryck som finns både på svenska och ditt modersmål?

11. Finns det gemensamma ordval?

12. Kan man direktöversätta språken mellan varandra?

13. Hur tackar man för maten?

14. Vad säger man om man tycker om någon annan?

15. Vad säger man till den som är sjuk?

16. Pratar man öppet om pengar?

17. Hur pratar man om kärlek?

18. Hur pratar man om politik?

19. Hur pratar man om konflikter?

Artighet på olika språk

20. För att vara artig på svenska formulerar man ofta instruktioner som en fråga, till exempel: Skulle du vilja hjälpa mig? Hur kan detta missuppfattas?

20. Finns det något liknande på ditt språk?

21. När man tilltalar någon på svenska använder man oftast förnamn, och det är inte oartigt. Hur ser det ut på ditt språk?

22. I svenskan använder man inte starka känslouttryck som "Jag älskar dig" eller "älskling" mot de som inte är familj eller nära vänner. Hur ser det ut på ditt språk?

23. I svenskan finns vissa osäkerhetsmarkeringar när man svarar på frågor, man säger gärna "kanske" eller "Det ska nog gå bra". Vilka missförstånd kan det här leda till?

24. Hur ser det ut på ditt språk?

25. När man tackar nej till något på svenska säger man ibland "Det är bra, tack."
Hur kan detta missuppfattas?

26. Finns det något liknande på ditt språk?

Ordföljd i olika språk

Så här ser ordföljden ut på svenska i en vanlig mening:

subjekt	verb	objekt
Jag	mår	bra

Hur ser det ut på ditt språk?

Finns det något annat som är speciellt med ditt modersmål? Kanske i uttal och stavning?

Vilka likheter och skillnader finns det mellan de två språken?

Uppgift: Analysera språket på din praktikplats

- Du ska presentera fakta om en av följande. Du kan ge exempel från egen erfarenhet. Välj en!
- Sociolekt
- Dialekt
- Kronolekt
- Sexolekt
- Du ska ta med exempel på ditt valda ämne från din APL. Du kan antingen observera personers sätt att prata eller intervjua någon.
- Din presentation ska ha en inledning och avslutning.
- Längd: 3-4 minuter.

Tänk på det här:

- Ett presentationstekniskt hjälpmedel kan vara olika saker, till exempel skriva på tavlan, ha en PowerPoint, visa en bild, eller ha med ett föremål m.m.
- Det vanligaste är att ha en PowerPoint. Då kan ni ha 1 bild för inledning, 1-2 bilder för fakta, 1-2 bilder för egen erfarenhet och 1 bild för avslutning